

Sportdeelname in grote steden: een wereld van verschil?

Een beschrijving van de sportdeelname in Almere, Amsterdam, Den
Haag, Eindhoven, Rotterdam en Utrecht van 2006 tot 2008

in opdracht van de deelnemende gemeenten

**Remco Hoekman
Remko van den Dool**

© *W.J.H. Mulier Instituut*
's-Hertogenbosch, december 2009

*W.J.H. Mulier Instituut
Centrum voor sociaalwetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 188
5201 AD 's-Hertogenbosch*

*t 073-6126401
f 073-6126413
e info@mulierinstituut.nl
i www.mulierinstituut.nl*

Inhoudsopgave

1. INLEIDING	5
1.1 AANLEIDING	5
1.2 DOELSTELLINGEN EN ONDERZOEKSVRAGEN	6
1.3 LEESWIJZER	7
2. VERSCHILLEN TUSSEN GEMEENTELIJKE ONDERZOEKEN	9
2.1 VRAGENLIJST	9
2.2 VELDWERK	10
2.3 DATAVERWERKING	10
2.4 CONCLUSIE.....	11
3. ONDERZOEKSAANPAK.....	13
3.1 PLAN VAN AANPAK	13
3.2 ONDERZOEKSMETHODE	13
3.2.1 <i>Samenvoegen databestanden</i>	13
3.2.2 <i>Weging</i>	14
3.2.3 <i>Methodische kanttekeningen</i>	15
3.3 ANALYSETECHNIEKEN	16
4. UITKOMSTEN	17
4.1 SPORTDEELNAME ALGEMEEN	17
4.2 PROFIEL SPORTER	21
4.3 RSO-SPORTER	26
4.4 KENMERKEN VAN SPORTEN.....	27
4.5 SPORTBELEID EN SPORTDEELNAME	32
5. SLOTBESCHOUWING	35
REFERENTIES	39
BIJLAGE 1: OVERZICHT VERSCHILLEN TUSSEN ONDERZOEKEN	41
BIJLAGE 2: VRAGENLIJST RSO	45

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In 2003 is een eerste poging gedaan om sportdeelname onderzoek op lokaal niveau te vergelijken (Hoyng e.a. 2003). Deze eerste aanzet om sportdeelname onderzoeken te vergelijken was ingegeven door het toegenomen gebruik van de Richtlijn Sportdeelname Onderzoek (RSO; zie www.mulierinstituut.nl/monitoring/rso) op lokaal niveau. De RSO is een gestandaardiseerde vragenlijst voor sportdeelnameonderzoek die in de jaren negentig in opdracht van het ministerie van VWS is ontwikkeld door onderzoeksbureau Diopter (voorloper van het Mulier Instituut) in samenwerking met andere onderzoeksinstanties en gemeenten. De RSO heeft ten doel de kwaliteit van het sportdeelname onderzoek te verbeteren, cijfers op lokaal en landelijk niveau beter vergelijkbaar te maken (benchmarken) en ontwikkelingen door te tijd beter te kunnen volgen (monitoring). De oorspronkelijke vragenlijst is afkomstig uit 2000. In de jaren daarna is de richtlijn op onderdelen herzien. Aan de vragenlijst is een definitie van de sporter gekoppeld, de zogeheten RSO-norm. Iemand is een sporter wanneer hij of zij ten minste 12 keer heeft gesport in de afgelopen 12 maanden.

De RSO wordt veel toegepast in lokaal maar ook landelijk onderzoek. Het onderzoek is standaard opgenomen in het continu onderzoek Ongevallen en Bewegen in Nederland (OBiN) dat wordt uitgevoerd in opdracht van het ministerie van VWS om het beweeggedrag en de relatie tussen bewegen, gezondheid en overgewicht in beeld te brengen. Daarnaast maakt de RSO onderdeel uit van de Sportersmonitor 2008 (van den Dool e.a., 2009). De Sportersmonitor is een grootschalig tweejaarlijkse monitor onder de Nederlandse bevolking naar een breed spectrum van sportbetrokkenheid en visies op sport. Het onderzoek wordt uitgevoerd door het Mulier Instituut in samenwerking met GfK en in opdracht van NOC*NSF. En ook in de laatste meting (in 2007) van het Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (AVO¹) van het SCP is de RSO als proef opgenomen (Tiessen-Raaphorst, 2009). De RSO is hiermee momenteel de standaard voor sportdeelname onderzoek. De mogelijkheden om te benchmarken zijn daardoor vergroot. Toch is tot op heden maar beperkt vergelijkend onderzoek uitgevoerd naar sportdeelname. De publicatie ‘Kerngegevens Sportdeelname’ uit 2003 (Hoyng e.a., 2003) is nog altijd de meest aansprekende vergelijking van lokaal sportdeelname onderzoek in Nederland. De auteurs van deze publicatie hebben uitkomsten van RSO-onderzoeken van de diverse gemeenten verzameld en gepubliceerd. Aanvankelijk was het de bedoeling om de databestanden van de onderzoeken te koppelen. Door het grote aantal deelnemende gemeenten (52) en de onderzoeksmatige verschillen bleek deze doelstelling te complex. Toch concludeerden zij dat de gemeenten door het gebruik van de RSO beter dan voorheen in staat zijn om hun sportdeelname cijfers in perspectief te plaatsen en te vergelijken met andere gemeenten.

Er mag dan beperkt onderzoek zijn gedaan naar de vergelijking van sportdeelname cijfers sinds 2003, de behoefte aan benchmarking is duidelijk aanwezig gebleven. Tijdens de door het Mulier Instituut georganiseerde expertmeeting ‘Gemeentelijk sportbeleid en -onderzoek’ (27 juni 2008) werd naast de ontwikkeling van een verkorte versie van de RSO gepleit voor meer aandacht

¹ zie www.scp.nl/content.jsp?objectid=default:18419

voor benchmarking met vergelijkbare of omliggende gemeenten. Door het toegenomen gebruik van de RSO zijn de mogelijkheden voor vergelijkingen toegenomen. Daarom heeft het Mulier Instituut een nieuwe poging ondernomen om de sportdeelname cijfers van verschillende gemeenten te vergelijken.

Er is voor gekozen om een beperkt aantal gemeenten te benaderen waardoor het samenvoegen van de bestanden tot de mogelijkheden behoort. De benaderde (grotere) gemeenten waren enthousiast over het voornemen. Het sloot goed aan op de kennisvraag die bij hen leefde omtrent verklaringen voor verschillen in sportdeelname tussen gemeenten. Om die reden hebben de grote gemeenten het Mulier Instituut opdracht gegeven een vergelijking te maken. De deelnemers aan (en opdrachtgevers van) het vergelijkend onderzoek welke in dit rapport wordt besproken zijn de gemeenten Den Haag, Rotterdam, Amsterdam, Utrecht, Eindhoven en Almere. Al deze gemeenten hebben in de afgelopen jaren een RSO-onderzoek uitgevoerd met verschillende sportdeelname cijfers als resultaat, variërend van een sportdeelname van 60 procent in Rotterdam tot 76 procent in Eindhoven. Verklaringen voor deze verschillen in sportdeelname tussen de gemeenten zijn gewenst.

Voor het Mulier Instituut past de vergelijking binnen het streven de RSO verder te ontwikkelen en meer inzicht te krijgen in de invloed van de gekozen onderzoeksmethode op de resultaten. De publicatie 'Sporten gemeten' (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2009) laat zien dat verschillen in vraagstelling en onderzoeksmethode consequenties hebben voor de uitkomsten van sportdeelname onderzoek. De aan de vergelijking deelnemende gemeenten verschillen duidelijk in de toegepaste onderzoeksmethoden voor hun RSO-onderzoeken. Het is interessant om te bezien in hoeverre verschillen in sportdeelname zijn te relateren aan de toegepaste onderzoeksmethoden.

1.2 Doelstellingen en onderzoeksvragen

Het doel van het onderzoek is om vast te stellen in hoeverre de sportdeelname tussen de gemeenten verschilt en in hoeverre de RSO methodiek zoals deze door verschillende gemeenten wordt toegepast mogelijkheden biedt om te benchmarken en aanknopingspunten biedt voor het verklaren van verschillen in de sportdeelname tussen de zes grote gemeenten die onderdeel uitmaken van deze vergelijking.

In het onderzoek staan de volgende onderzoeksvragen centraal:

- Wat zijn de verschillen in sportdeelname en tussen de sportdeelname onderzoeken die zijn uitgevoerd door de deelnemende gemeenten?
- In hoeverre zijn verschillen in sportdeelname het gevolg van verschillen in bevolkingssamenstelling?
- In hoeverre zijn verschillen in sportdeelname het gevolg van verschillen in gevoerd beleid?
- In hoeverre zijn verschillen in sportdeelname het gevolg van verschillen in de onderzoeksmethode of anderszins te verklaren?

Voor het beantwoorden van deze onderzoeksvragen hebben wij de meest recente gemeentelijke onderzoeksbestanden met betrekking tot sportdeelname (2006-2008) opgevraagd en gebruikt voor secundaire analyse.

1.3 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk besteden wij eerst aandacht aan de verschillen tussen de gemeentelijke onderzoeken. Om daarna in hoofdstuk drie de onderzoeks aanpak te beschrijven. Hierbij lichten wij het plan van aanpak, de onderzoeksmethode en de analysetechnieken toe. De resultaten van de sportdeelname onderzoeken uit de zes gemeenten, zoals zij deze naar buiten hebben gebracht, en de bewerkingen die wij daarop hebben uitgevoerd volgen in hoofdstuk vier. Eén van de bewerkingen die wij hebben uitgevoerd is het herwegen van de resultaten naar de gemiddelde bevolkingssamenstelling van de zes gemeenten. Hierdoor nemen wij verschillen weg in bevolkingssamenstelling, die een oorzaak kunnen zijn van verschillen in sportdeelname. Daarnaast is in hoofdstuk vier aandacht voor het sportbeleid van de zes gemeenten, waarbij wij een eerste poging doen om een relatie te leggen tussen de sportdeelname en het gevoerde sportbeleid.

Hoofdstuk vijf bestaat uit de slotbeschouwing, waarin de bevindingen uit het rapport kort de revue passeren en enkele aanbevelingen worden gedaan om de vergelijkbaarheid van sportdeelname onderzoek te verbeteren.

In de bijlage zijn meer gedetailleerde gegevens opgenomen over de verschillen tussen de onderzoeken en is de weging toegelicht (bijlage 1). Eveneens is de vragenlijst van de Richtlijn Sportdeelname Onderzoek opgenomen in de bijlage (bijlage 2).

2. Verschillen tussen gemeentelijke onderzoeken

In dit hoofdstuk bekijken we de verschillen tussen de gemeentelijke onderzoeken. Deze verschillen zijn terug te brengen tot verschillen op vier gebieden; verschil in vragenlijst, verschil in veldwerk, verschil in dataverwerking en uiteraard de daadwerkelijke verschillen in de uitkomsten (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2009). Bij verschillen in de vragenlijst gaat het om verschil in vraagstelling of andere antwoordcategorieën. De verschillen in het veldwerk zijn divers van aard. De veldwerkmethode kan variëren, bijvoorbeeld schriftelijk, telefonisch of combinaties hiervan. Daarnaast speelt de steekproeftrekking een rol. Is bijvoorbeeld dezelfde leeftijdsgroep bevestigd en betrof het in alle gevallen een steekproef op individueel niveau of is op huishoudenniveau een steekproef getrokken? Tot slot kan bij het veldwerk ook het jaar of de periode in het jaar een rol spelen. Bij de dataverwerking zijn de verschillen terug te brengen tot codeverschillen. Wanneer wordt iemand als ontbrekend geclassificeerd en buiten de analyse gelaten, en met welke respondenten wordt bijvoorbeeld de sportdeelname bepaald? Afwijkingen hierin hebben uiteraard gevolgen voor het percentage sporters dat wordt aangetroffen. De daadwerkelijke verschillen in de uitkomsten worden in hoofdstuk vier besproken. In dit hoofdstuk gaan we nader in op de eerste drie gebieden waar onderzoeken van elkaar kunnen verschillen en geven wij een selectie van de verschillen tussen de zes gemeentelijke sportdeelname onderzoeken weer. Een compleet overzicht van alle verschillen en overeenkomsten is opgenomen in bijlage 1.

2.1 Vragenlijst

Hoewel de Richtlijn Sportdeelname Onderzoek (RSO) als richtlijn voor de onderzoeken door de gemeenten is opgesteld en alle gemeenten deze ook hebben toegepast, blijken er in de praktijk toch nog serieuze verschillen tussen de vragenlijsten te bestaan. De RSO bevat achtereenvolgens vragen over welke sporten worden beoefend, hoe vaak deze sporten worden beoefend, georganiseerd of ongeorganiseerd, in welk verband (competitie, training/lessen, recreatief), welke locatie en of men zichzelf als sporter ziet. De eerste vraag van de RSO (zie bijlage 2 voor standaard vragenlijst) is erop gericht om de respondent aan te laten geven aan welke sporten in de afgelopen 12 maanden is deelgenomen. De bijbehorende antwoordlijst, ook wel toonblad genoemd, die hiervoor wordt gebruikt bestaat uit 45 sporten aangevuld met 'geen sport'. Niet alle gemeenten hanteren de standaard lijst met 45 sporten. Soms kiezen gemeenten ervoor om op basis van de populariteit van een bepaalde sport in de eigen gemeente deze toe te voegen aan de lijst. Zo is cricket bijvoorbeeld opgenomen op de lijst van Amsterdam. Dit zijn relatief kleine zaken maar deze kunnen wel invloed hebben op de resultaten. Zo heeft bijvoorbeeld het aantal sporten dat op het toonblad staat (beperkte) invloed op het percentage sporters (Tiessen-Raaphorst, 2009).

Na de vraag welke sport wordt beoefend volgt de vraag naar het aantal keer dat is gesport, waarna voor een drietal sporten wordt doorgevraagd naar specifieke kenmerken van deze sportbeoefening, zoals frequentie, verband en locatie. Soms wijkt hierbij tussen de gemeenten het aantal sporten af waarop wordt doorgevraagd, of is het aantal keer dat gesport is reeds gecategoriseerd op de vragenlijst (1-11 keer, 12-59 keer, etc.). In Utrecht wordt op één sport doorgevraagd, terwijl onder andere in Eindhoven op drie sporten wordt doorgevraagd. Andere keren gaat het om detailvragen die afwijken, zoals de locatie van het sporten of het verband waarin wordt gesport (vereniging, commercieel of ongeorganiseerd). Zo ontbreekt in Rotterdam het onderscheid tussen sporten binnen en buiten de eigen gemeente. Met name deze detailvragen zijn minder goed vergelijkbaar. Dit heeft ook gevolgen voor de bepaling van het

lidmaatschap. Dit komt deels doordat voor een verschillend aantal sporten naar het verband is gevraagd. Als een gemeente voor maximaal drie sporten naar de lidmaatschap van een sportclub vraagt, dan zal het lidmaatschapspercentage vermoedelijk hoger zijn dan bij een gemeente die maar voor één sport vraagt of men voor deze sport lid is van een vereniging.

Een ander verschil is dat in Rotterdam de RSO-vragenlijst onderdeel uitmaakt van een groter (omnibus) onderzoek, waar in andere gemeenten een losstaand sportonderzoek heeft plaatsgevonden. Een losstaand sportonderzoek, vaak naar buiten gebracht onder een sportgerelateerde titel, spreekt meer tot de verbeelding van sporters en kent hiermee een grotere non-respons bij niet-sporters. Doordat sporters eerder geneigd zijn mee te werken aan een sportonderzoek is het te verwachten dat een hogere sportdeelname wordt gevonden. Bij een omnibusonderzoek gaat deze grotere aantrekkingskracht op sporters niet op. Hier speelt echter de plaats van de sportvragen in het omnibusonderzoek een rol voor de mate van respons en het aantal sporten dat wordt aangekruist. De kans is aanwezig dat de respondent 'vraagmoe' wordt tijdens het invullen van een lange omnibusvragenlijst. Aan het eind van de vragenlijst is de respondent in dat geval eerder geneigd om zich er wat makkelijker vanaf te maken, door bijvoorbeeld minder sporten aan te kruisen of opzettelijk antwoorden te kiezen waarbij vragen overgeslagen kunnen worden, zodat men sneller bij het einde is (Kappelhof, 2009).

2.2 Veldwerk

Los van de verschillen in de vragenlijst zijn er verschillen in de manier waarop en onder welke groep de vragenlijst is uitgezet. Verschillen in methode, de steekproefselectie en de veldwerkperiode in een jaar zorgen voor een gecompliceerde vergelijking.

Bij de zes gemeenten zijn verschillende leeftijdsgroepen ondervraagd. De ondergrens varieert van 4 jaar tot 18 jaar en de bovengrens van 69 jaar tot 93 jaar. Uiteindelijk bleek de leeftijdsgroep 18 tot en met 69 jaar bij alle gemeenten voldoende te zijn vertegenwoordigd. Het aantal waarnemingen van deze geselecteerde leeftijdsgroep van 18 tot 69 jaar varieert per gemeente van 1.100 tot 6.000 mensen.

De gemeenten hebben het veldwerk overwegend op verschillende momenten uitgevoerd. Het veldwerkjaar van het onderzoek viel afwisselend in 2006 (Den Haag, Amsterdam en Almere, 2007 (Rotterdam) of 2008 (Utrecht en Eindhoven). Daarnaast zijn er verschillen in periode van het veldwerk binnen een jaar (voorjaar, zomer, najaar, winter). Een effect hiervan zal zijn dat de wintersporten in de lente relatief vaker zijn genoemd, de zomersporten juist in de herfst.

Ook in de steekproeftrekking zijn verschillen geconstateerd. De steekproeftrekking in Utrecht en Rotterdam was disproportioneel naar wijk vormgegeven, waar die in de andere gemeenten evenredig was naar bevolkingssamenstelling.

Tot slot heeft elke gemeente een andere mix van veldwerkmethoden toegepast. Er is gebruik gemaakt van Digipanelen (panels van internetende burgers), telefonisch onderzoek, face-to-face-onderzoek en schriftelijk onderzoek (waarbij soms de mogelijkheid is geboden om de vragen online in te vullen). Amsterdam heeft gebruik gemaakt van alle vier methoden, terwijl in Utrecht alleen telefonisch onderzoek en in Rotterdam alleen schriftelijk onderzoek heeft plaatsgevonden.

2.3 Dataverwerking

De verschillen in de dataverwerking concentreren zich vooral rondom het omgaan met ontbrekende waarden. De variatie in methoden noopt tot een andere omgang met ontbrekende waarden. Bij het samenvoegen van de databestanden is hier speciale aandacht aan besteed. Dit

geldt met name voor de afstemming van de eerste twee vragen van de RSO lijst, zijnde de sportdeelname (welke sporten) en de sportfrequentie (hoe vaak). Hier wordt namelijk vastgesteld wie deelneemt aan sport en wat de sportfrequentie van een respondent is. Er zijn verschillende manieren om de sportdeelname vast te stellen. Rotterdam kijkt bijvoorbeeld alleen naar de sportfrequentie en hanteert hierbij de norm dat als geen frequentie is ingevuld er niet is gesport, ongeacht of op het toonblad een aantal sporten is aangekruist. Het uitgangspunt dat door de meeste gemeenten wordt gebruikt, en ook door ons wordt gehanteerd, is dat wordt uitgegaan van het toonblad, waarbij de sportfrequentie van de respondenten die op het toonblad hebben aangegeven geen sport te beoefenen in de frequentievraag gelijk wordt gesteld aan nul. Doordat op twee vragen de sportdeelname kan worden gebaseerd, kunnen verschillen ontstaan. In Rotterdam wordt een lagere sportdeelname gemeten omdat daar bij de frequentievraag ook de ontbrekende waarden bij de niet-sporters worden opgeteld. Iedereen die de frequentievraag heeft opengelaten is ingedeeld in de categorie geen sport. Terwijl het kan zijn dat een sporter is vergeten om deze vraag in te vullen of het antwoord niet wist en de vraag daarom heeft overgeslagen. Rotterdam heeft voor dit uitgangspunt gekozen om de eigen cijferreeks in stand te houden. Bij het andere uitgangspunt worden deze ontbrekende waarden niet meegenomen in de analyse. Dit levert dan overigens wel verschillen in het gevonden sportdeelname percentage op tussen het toonblad en de frequentievraag, omdat het aantal niet-sporters gelijk blijft terwijl het aantal sporters ten opzichte van het toonblad afhankelijk van de hoeveelheid ontbrekende waarden kleiner wordt.

In bijlage 1 zijn de verschillen in sportdeelname per gemeente weergegeven (tabel 2). Om voor deze verschillen te corrigeren zijn bewerkingen uitgevoerd. Bij deze bewerkingen, hetgeen vooral neerkomt op weging of het op non-actief stellen van respondenten, is ernaar gestreefd om het verschil in het percentage sporters op basis van het toonblad ('geen sport' aangekruist) en de frequentievraag (aantal keer sporten = 0) weg te werken. Ter illustratie: als bij het toonblad 20 procent aangeeft niet te sporten dan moet bij het presenteren van de frequentievraag ook 20 procent niet sporten. Dit klinkt logisch, maar door ontbrekende waarden op de frequentievraag verschilt de percenteerbasis ten opzichte van de eerste vraag waarop 'geen sport' kon worden aangegeven. Dit heeft andere resultaten tot gevolg, waardoor correctie nodig is. Op basis van de frequentievraag wordt ook de RSO-sportdeelname bepaald, waarbij de norm is dat mensen minimaal 12 keer per jaar aan sport doen.

Daarnaast bestaan verschillen in de toegepaste weging. Niet alle gemeenten hebben op dezelfde variabelen gewogen, zo hebben Den Haag, Rotterdam en Utrecht bijvoorbeeld gewogen naar stadsdeel waar dit in de andere gemeenten niet is gedaan. De verschillen in de weging zijn zichtbaar in de mate waarin op verschillende variabelen gecorrigeerd moet worden. De weegfactoren verschillen sterk tussen gemeenten, wanneer wordt gekeken naar leeftijd, geslacht en etniciteit (zie bijlage 1; tabel 3 en tabel 4).

2.4 Conclusie

De gemeentelijke sportdeelname onderzoeken verschillen ondanks het gebruik van de Richtlijn Sportdeelname Onderzoek op diverse gebieden van elkaar. De verwachting is dat de verschillen in vraagstelling, veldwerk en dataverwerking hun uitwerking hebben op de uitkomsten. Dat vraagt om een weloverwogen vergelijking van de gemeenten waarbij rekening wordt gehouden met de bestaande verschillen in de opzet van het onderzoek.

3. Onderzoeksaanpak

Met in het achterhoofd de in het voorgaande hoofdstuk beschreven verschillen tussen de gemeenten hebben wij het onderzoek verder vormgegeven. In dit hoofdstuk wordt beschreven welk plan van aanpak is gevolgd en welke analysetechnieken zijn gehanteerd.

3.1 Plan van aanpak

Om de vergelijking tussen de gemeenten goed uit te voeren zijn de gemeenten verzocht om zo veel mogelijk informatie aan te leveren omtrent het sportdeelname onderzoek. Naast het databestand van het meest recente sportdeelname onderzoek is gevraagd om de gepubliceerde onderzoeksrapporten gebaseerd op deze gegevens, evenals de technische details (weegprocedures en analyseprocedures). Met deze informatie is te achterhalen welke werkwijze door de verschillende gemeenten is gevolgd en hoe zij over de sportdeelname rapporteren. Dit geeft ons inzicht in de wijze waarop cijfers tot stand zijn gekomen, waardoor meer betekenis kan worden toegekend aan de uiteindelijk gerapporteerde sportdeelname cijfers. Het levert een goede basis om dieper in te gaan op de verschillen in sportdeelname en verklaringen voor deze verschillen tussen gemeenten.

Om de resultaten van het sportdeelname onderzoek te kunnen relateren aan het gevoerde beleid is eveneens gevraagd om de beleidsdocumenten toe te sturen die voorafgaand aan het sportdeelname onderzoek van kracht waren.

Nadat alle informatie binnen was is een begin gemaakt met de koppeling van de enquêtegegevens. De eerste resultaten hebben wij besproken met de gemeenten. Tijdens deze gesprekken en een centrale bijeenkomst is over de uitkomsten gediscussieerd en gezocht naar mogelijke verklaringen voor de gevonden verschillen in sportdeelname tussen de gemeenten. Aan de hand van de mogelijke verklaringen voor de verschillen is met gebruikmaking van het samengevoegde databestand van de zes gemeenten bestudeerd in welke mate de verklaringen hout snijden.

3.2 Onderzoeksmethode

Om te komen tot een vergelijking van de onderzoeken is het van belang dat de databestanden van de zes gemeentelijke onderzoeken worden samengevoegd. Dit bestand is dan de basis voor volgende bewerkingen, waaronder verschillende vormen van weging. Aan zowel het samenvoegen van de databestanden als de verschillende vormen van weging wordt in de volgende subparagrafen aandacht besteed. Aan het eind van deze paragraaf worden enkele methodische kanttekeningen geplaatst.

3.2.1 Samenvoegen databestanden

Voor de vergelijking is een secundaire analyse verricht op de databestanden van de sportdeelname onderzoeken van de zes deelnemende gemeenten. Ten behoeve van deze secundaire analyse zijn de gemeentelijke databestanden samengevoegd. Bij deze samenvoeging is geconstateerd dat de onderzoeken op belangrijke punten verschillen vertonen (zie hoofdstuk 2). Om deze reden is bij de samenvoeging geconcentreerd op de belangrijkste variabelen uit het RSO onderzoek en de meest relevante achtergrondkenmerken (geslacht, leeftijd, etniciteit, opleiding en inkomen).

Tijdens het samenvoegen van de onderzoeksgegevens zijn de vragen zo veel mogelijk op elkaar afgestemd. Daarbij zijn ook keuzes gemaakt. Voor een vraag met een vijfpuntschaal, zoals of men zichzelf als sporter ziet, is bijvoorbeeld het aantal categorieën naar drie teruggebracht aangezien Den Haag drie groepen hanteert. Het is aannemelijk dat dergelijke verschillen in vraagstelling ook effect hebben op de uitkomsten. Hiervoor is echter niet te corrigeren.

3.2.2 Weging

Om de steekproefmatige verschillen tussen de gemeentelijke onderzoeken te verminderen zijn na het samenvoegen van de data verschillende weegfactoren aangemaakt. Hierbij is rekening gehouden met de door de gemeenten opgestelde weegfactoren ten behoeve van de eigen publicatie, die bijvoorbeeld corrigeren voor een disproportionele steekproef zoals in Rotterdam het geval is. Met behulp van de door ons aangemaakte weegfactoren kunnen ook steekproefverschillen tussen gemeenten worden weggenomen.

Gelijkschakelen weging per gemeente

De gemeenten hanteerden verschillende weegfactoren om de data een goede afspiegeling te laten zijn van de eigen bevolking. Doordat gemeenten niet allemaal dezelfde correcties of weging toe hebben gepast is een zuivere vergelijking niet mogelijk. Wanneer de weegfactor niet uniform is samengesteld dan leidt dit tot (ongewenste) verschillen in de uitkomsten. Als bijvoorbeeld Den Haag wel weegt voor verschillen naar etniciteit maar Eindhoven dat niet doet, dan valt de sportdeelname in Eindhoven hoger uit. Het is namelijk bekend dat allochtonen minder responderen bij onderzoek (Stoop, 2005) en minder deelnemen aan sport dan autochtonen (Kamphuis & Van den Dool, 2008). Door niet te corrigeren voor het lage aandeel allochtonen in de responsgroep (lagere respons bij allochtonen dan bij autochtonen) blijft de sportdeelname hoger, want door het ophogen van de allochtonen zal de sportdeelname afnemen (allochtonen sporten minder dan autochtonen). Om een meer eerlijke vergelijking te kunnen maken is daarom een uniforme weegfactor ontwikkeld die de data van de gemeenten weegt naar vergelijkbare achtergrondgegevens (geslacht, leeftijd en etniciteit). De gegevens voor deze weging zijn gebaseerd op de populatiekenmerken zoals die op één moment golden (2006). Door van de populatiekenmerken op één moment uit te gaan proberen wij de effecten van de verschillende onderzoeksjaren te verkleinen.

Weging naar gemiddelde bevolkingssamenstelling van alle gemeenten

Door de gemeenten op een vergelijkbare manier te wegen naar de samenstelling van de eigen bevolking wordt nog niet gecorrigeerd voor verschillen in bevolkingssamenstelling tussen de gemeenten. Daarom is nog een weegfactor aangemaakt om de verhoudingen tussen de gemeenten te verevenen. Als een gemeente relatief veel jonge inwoners heeft zal dat namelijk tot meer sportdeelname leiden, aangezien de leeftijd een sterk verband met de sportdeelname kent. Van de jongeren sport bijna iedereen, terwijl van de 65-plussers ruwweg de helft sport (Kamphuis & Van den Dool, 2008). Een andere invloedrijke variabele voor sportdeelname is etniciteit. Autochtonen hebben een hogere sportdeelname dan allochtonen. Ook voor dit kenmerk is het belangrijk om de verschillen tussen gemeenten te verkleinen om een eerlijke vergelijking mogelijk te maken. Als een gemeente meer allochtonen heeft is een lagere sportdeelname een logisch gevolg, daar kan een gemeente niet op afgerekend worden. Met een (cel)weging per gemeente naar populatiekenmerken van de zes grote gemeenten tezamen is er voor gezorgd dat de gemeenten vergelijkbaar zijn qua samenstelling van geslacht, leeftijd en etniciteit.

Beperkingen van weging

Uiteraard zijn er meer kenmerken van de samenstelling van de bevolking van een gemeente die de sportdeelname positief of negatief kunnen beïnvloeden. Het inkomen is bijvoorbeeld een belangrijke voorspeller voor sportdeelname, zij het duidelijk minder dan bijvoorbeeld de leeftijd. Hoe hoger het inkomen des te groter de kans dat aan sport wordt gedaan. Van het inkomen zijn echter onvoldoende gegevens beschikbaar om hier goed voor te kunnen corrigeren. In de data van de gemeenten zijn daarnaast veel respondenten die ervoor gekozen hebben om de vraag over het inkomen niet te beantwoorden. Dus zelfs als geregistreerde gegevens van inkomen op gemeenteniveau beschikbaar zouden zijn, is dit geen optie, omdat weging op inkomen door het grote aantal ontbrekende waarden leidt tot dataverlies. Alle respondenten die het inkomen niet hebben ingevuld kunnen in dit geval namelijk niet meegenomen worden in de analyses, omdat door het ontbreken van het inkomen geen weefactor voor hen kan worden aangemaakt. Daarnaast verschilde de vraagstelling naar inkomen tussen de onderzochte gemeenten waardoor geen goede vergelijking mogelijk is. Ook van het opleidingsniveau is bekend dat het invloed heeft op de sportdeelname. Maar ook daarvan zijn geen duidelijke populatiegegevens voorhanden om een weging op af te stemmen. Bij het presenteren van de resultaten, in hoofdstuk 4, hebben wij overigens wel aandacht besteed aan opleidingsverschillen. Uit landelijk onderzoek is bekend dat opleiding een belangrijke voorspeller is voor de sportdeelname van volwassenen; hoe hoger de opleiding, hoe hoger de sportdeelname (Breedveld e.a., 2008). Aangezien op stadsniveau onvoldoende betrouwbare gegevens over het opleidingsniveau beschikbaar zijn is op provisorische wijze de invloed van de opleiding op de uitkomsten bepaald door gebruik te maken van de opleidingsgegevens die in de databestanden van de gemeenten aanwezig waren.

3.2.3 Methodische kanttekeningen

Met een weging zijn alleen globale verschillen te verevenen. Verschillen die ontstaan door een specifieke keuze voor een stad door een individu zijn met een weging niet te corrigeren. Zo zou het kunnen dat een sportliefhebber speciaal een stad uitkiest vanwege beeldbepalende sportfaciliteiten, een strandliefhebber in Den Haag gaat wonen en cultuurminnaars eerder naar Amsterdam trekken. De aantrekkingskracht van een stad op een bepaald type mensen kan gevolgen hebben voor de sportdeelname. Te denken valt hierbij ook aan de aantrekkingskracht van steden op studenten, die een vrij hoge sportdeelname kennen. Hiermee willen we aangeven dat een weging veel verschillen in bevolkingssamenstelling tussen gemeenten weg kan nemen, maar dat men niet het idee moet postvatten dat hiermee alle verschillen zijn weg te nemen. Andere factoren zoals de ligging van de stad kunnen ook verschillen in sportdeelname verklaren.

Ook voor de verschillende methoden van gegevensverzameling, zoals beschreven in hoofdstuk twee, is lastig te corrigeren. De Richtlijn Sportdeelname Onderzoek vraagt bij telefonisch onderzoek de sporten voor te lezen. Dit zal echter tot andere antwoorden leiden als dezelfde respondenten een lijst met sporten voor zich zien zoals bij online- en schriftelijk onderzoek. Ook voor dit soort effecten valt niet te corrigeren. Wij hebben hier overigens wel aandacht voor bij de interpretatie van de verschillen in sportdeelname tussen de gemeenten die in het volgende hoofdstuk worden gepresenteerd.

3.3 Analysetechnieken

Voor dit onderzoek zijn voornamelijk bivariate analysetechnieken toegepast. Van de verschillen die in de tekst worden beschreven is vastgesteld op basis van tabelanalyse dat deze significant zijn, waarbij een betrouwbaarheid van 95 procent is gehanteerd ($p < .05$). Hierbij is ook gebruik gemaakt van deelselecties van de bestanden om te kunnen analyseren of samenstellingen van subgroepen tussen gemeenten verschillen. Hierbij kan gedacht worden aan allochtone vrouwen of laag opgeleide ouderen.

4. Uitkomsten

In dit hoofdstuk geven wij de uitkomsten van de vergelijking tussen de gemeenten. We beginnen dit hoofdstuk met een weergave van de resultaten zoals deze zijn gepubliceerd door de gemeenten. Hierop zijn dus nog geen correcties of weging toegepast. Hiervoor hebben wij geput uit de volgende onderzoeksrapporten:

- ‘Onderzoek Sportdeelname gemeente Almere 2006’ (Trendview, 2006);
- ‘Factsheet sportpeiling 2008. Utrechters sporten veel’ (Gemeente Utrecht, 2009);
- ‘Sportmonitor 2006. Inzicht in het sportgedrag van Amsterdammers in 2006’ (Gemeente Amsterdam, 2007);
- ‘Trendrapport Haagse Sportdeelname 2001-2003-2006’ (Gemeente Den Haag, 2008);
- ‘Rotterdammers in hun vrije tijd 2007’ (COS Rotterdam, 2008);
- ‘Sportparticipatie in Eindhoven. De ontwikkelingen van 2000 tot 2008’ (Gemeente Eindhoven, 2008).

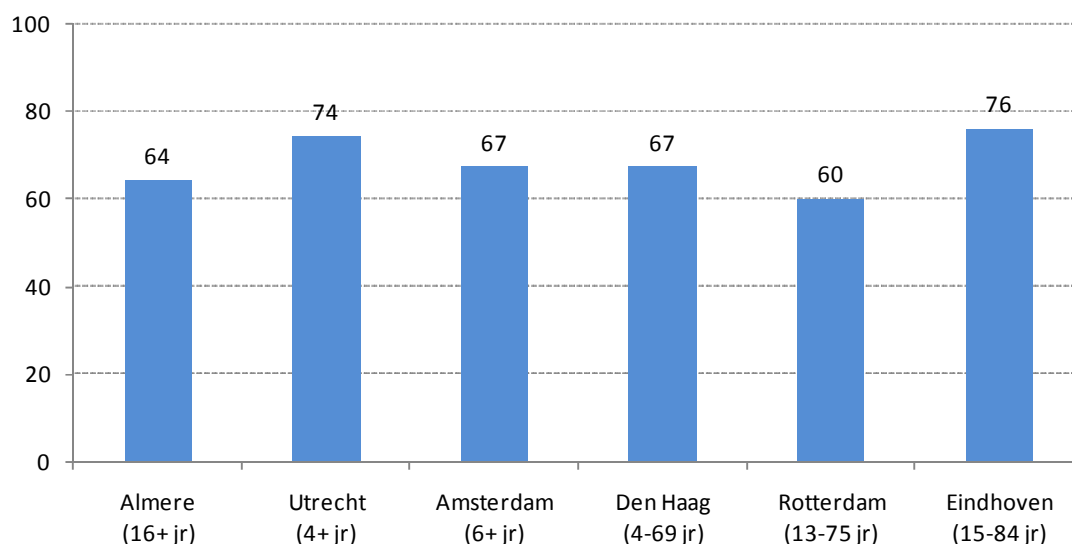
Vervolgens is aandacht voor de sportdeelname na toepassing van een uniforme weegfactor voor de gemeenten, waarbij de afzonderlijke gemeentelijke bevolkingssamenstelling (geslacht, leeftijd en etniciteit) als basis heeft gediend en ook de leeftijdsgroep gelijk is gesteld. In de volgende stap worden resultaten gepresenteerd waarbij gebruikt is gemaakt van een weegfactor die corrigeert voor de verschillen in de bevolkingssamenstelling tussen de gemeenten. Door alle gemeenten terug te wegen naar de gemiddelde bevolkingssamenstelling van alle zes gemeenten tezamen kan gezien worden in hoeverre de verschillen in sportdeelname het gevolg zijn van de samenstelling van de gemeente. Deze laatste methode wordt gezien als de meest zuivere methode om de sportdeelname cijfers van de gemeenten te vergelijken.

Bij het rapporteren van sportdeelname cijfers concentreren we ons vooral op het ten minste één keer per jaar sporten. Hiermee wijken we af van de RSO norm die uitgaat van ten minste 12 keer sporten in de afgelopen 12 maanden. Hier is welbewust voor gekozen om de verschillen tussen de gemeenten in de omgang met missende waarden uit de weg te gaan.

4.1 Sportdeelname algemeen

In deze paragraaf laten we eerst de uitkomsten zien zoals die door de gemeente zelf zijn gerapporteerd. Hierbij is dus niet gecorrigeerd voor verschillen tussen de gemeenten. Eveneens dient hierbij opgemerkt te worden dat de gepresenteerde resultaten betrekking hebben op verschillende leeftijdsgroepen. Hierdoor is de vergelijkbaarheid beperkt en blijkt meteen dat de sportdeelname cijfers die door de verschillende gemeenten naar buiten zijn gebracht niet zomaar gebruikt kunnen worden om te bezien in welke gemeente meer gesport wordt. Het is noodzakelijk dat de percentages in het juiste perspectief worden geplaatst.

Figuur 4.1 Sportdeelname, ten minste één keer in de afgelopen 12 maanden, zoals gerapporteerd in de onderzoeksverslagen van de gemeenten, bevolking van diverse leeftijden, verschillende onderzoeksjaren (procenten).

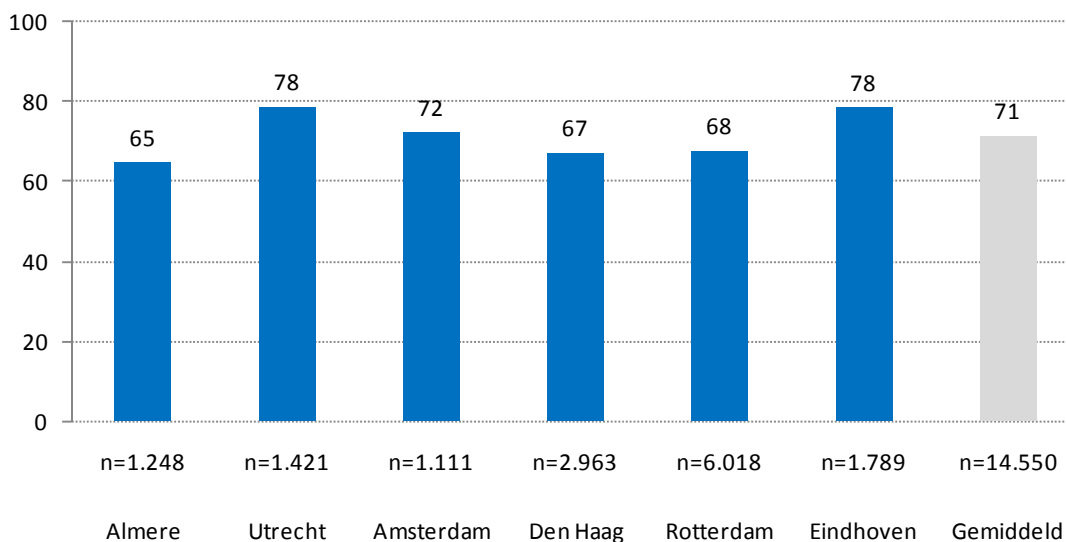
Op basis van figuur 4.1 lijkt het dat Rotterdam achterblijft in de sportdeelname evenals Almere (respectievelijk 60% en 64%). Mogelijke reden hiervoor kan de leeftijdsondergrens zijn van 13 jaar (Rotterdam) of 15 jaar (Almere) in vergelijking met 4 jaar of 6 jaar bij respectievelijk Den Haag en Amsterdam. In het geval van Almere kan ook de getrapte vraagstelling, waarbij eerst gevraagd wordt of men aan sport doet alvorens het toonblad met sporten voor te leggen, een rol spelen. Den Haag en Amsterdam laten een gelijke sportdeelname zien van (67%). Eindhoven en Utrecht springen er duidelijk bovenuit met een gerapporteerde sportdeelname van respectievelijk 76 procent en 74 procent. En dit ondanks dat deze gemeenten relatief hoge bovengrenzen hanteren. In Eindhoven ligt de bovengrens bij 84 jaar terwijl in Utrecht geen bovengrens is gesteld². Bekend is uit eerder onderzoek (Kamphuis & Van den Dool, 2008) dat vooral de oudere leeftijdsgroepen beperkt deelnemen aan sport. Hierbij dient overigens wel opgemerkt te worden dat Eindhoven en Utrecht recent zijn onderzocht (2008). Uit de Rapportage sport 2008 (Breedveld e.a., 2008) is bekend dat de sportdeelname (langzaam) blijft groeien. Hierdoor is een klein positief effect voor deze steden te verwachten in vergelijking met de andere steden. Het onderzoek van Rotterdam heeft in 2007 plaatsgevonden, terwijl in de overige steden het veldwerk in 2006 is uitgevoerd.

Door de verschillende verwerking van de gegevens en andere leeftijdsgroepen is het vrij moeilijk om de cijfers die in verschillende onderzoeksrapporten van gemeenten worden weergegeven te gebruiken als cijfer om de sportdeelname tussen deze gemeenten te vergelijken. Bewerkingen zijn nodig om te komen tot een meer zuivere vergelijking.

² Op basis van het databestand is de bovengrens naderhand vastgesteld op 93 jaar.

De eerste bewerking die wij hebben toegepast op deze cijfers is een selectie van dezelfde leeftijdsgroepen en het herwegen van de databestanden op dezelfde variabelen uitgaande van de bevolkingssamenstelling in 2006.

Figuur 4.2 Sportdeelname, minimaal één keer in de afgelopen 12 maanden, bevolking van 18 tot 70 jaar (procenten, gewogen naar de verhouding binnen de gemeenten).

Bron: Bewerking W.J.H. Mulier Instituut van gemeentelijke RSO-onderzoekbestanden

Door de leeftijd en de frequentie vergelijkbaar te maken en ook de weging bij de gemeenten volgens eenzelfde methode te verrichten blijkt dat de verschillen tussen de gemeenten groter zijn en de sportdeelname in de meeste gemeenten hoger is. Een hoger sportdeelname cijfers kan verklaard worden door het hanteren van een bovengrens van 69 jaar. De oudere respondenten die overwegend niet deelnemen aan sport zijn nu buiten de analyse gelaten. De gemeente waar al gewerkt werd met een bovengrens van 69 jaar ondervindt dan ook de minste gevolgen van de correcties. In Den Haag blijft de sportdeelname op exact hetzelfde niveau (67%). In de andere steden daarentegen is de sportdeelname na correctie hoger dan voor correctie. Overigens is het verschil in Almere en Eindhoven maar beperkt (respectievelijk 1 procentpunt en 2 procentpunten). Niettemin noteren Almere en Eindhoven met 78 procent wel de hoogste sportdeelname. In Rotterdam is het verschil in sportdeelname voor en na de leeftijdscorrectie en weging het grootst (8 procentpunten). De hogere sportdeelname is ook deels toe te schrijven aan de correctie die heeft plaatsgevonden op het bepalen van de sportdeelname. Rotterdam hanteert namelijk een ander uitgangspunt bij het bepalen van de sportdeelname dan de andere gemeenten (zie paragraaf 2.3). Door de correctie ligt de sportdeelname van Rotterdam op eenzelfde niveau als de sportdeelname in Den Haag (respectievelijk 68% en 67%). Maar ook Amsterdam heeft geprofiteerd van de weging en het selecteren van de 18-69 jarigen, en laat een stijging van vijf procentpunten zien om uit te komen op een sportdeelname van 72 procent.

Volgens de Rapportage Sport 2008 (Breedveld e.a., 2008) neemt driekwart van de Nederlanders deel aan één of meer sportieve activiteiten per jaar³. In de zes grote gemeenten wordt nu minder aan sport deelgenomen, getuige de gemiddelde sportdeelname van de zes grote gemeenten van 71 procent (zie figuur 4.1). Dit sluit aan op wat bekend is uit eerder onderzoek (Van den Broek e.a., 2006) met betrekking tot de relatie tussen stedelijkheid en sportdeelname. In sterk verstedelijkte gebieden is de sportdeelname, deels als gevolg van het grotere aandeel allochtonen, lager dan in minder stedelijke gebieden.

Tabel 4.1 Aandeel allochtone (westers en niet-westers) per gemeente en landelijk, alle inwoners (in procenten)

	Almere	Utrecht	Amsterdam	Den Haag	Rotterdam	Eindhoven	Gemiddeld G6	Landelijk
Totaal allochtonen	35	31	48	45	45	27	42	19
Westerse allochtonen	10	10	14	13	10	12	12	9
Niet-westerse allochtonen	25	21	34	32	35	15	30	11

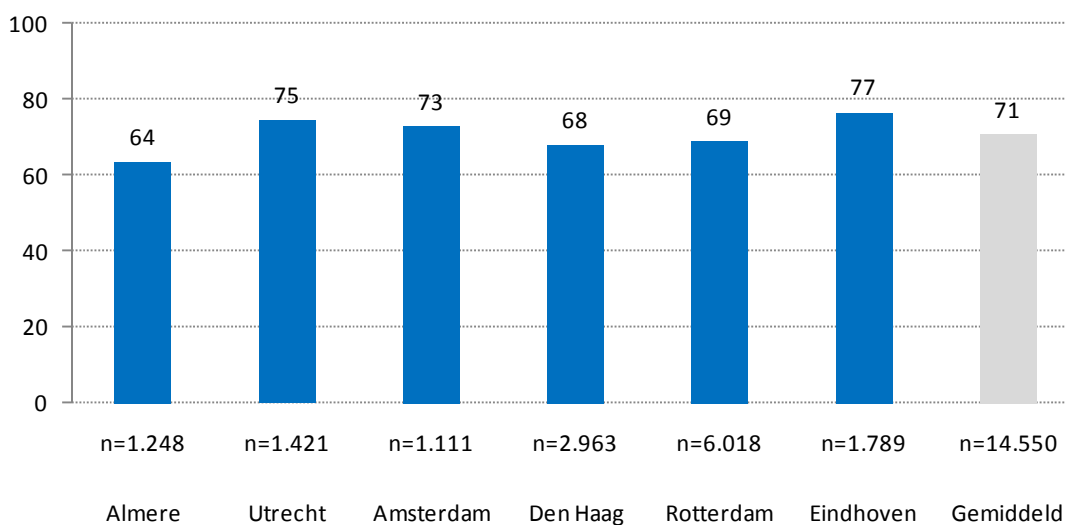
Bron: CBS, 2008

Het vermoeden bestaat dat de hogere sportdeelname in Eindhoven en Utrecht deels het gevolg is van de bevolkingssamenstelling. In Eindhoven en Utrecht zijn minder allochtonen dan in Den Haag, Rotterdam en Amsterdam (zie tabel 4.1). Dit kan haar uitwerking hebben op de sportdeelname, doordat uit eerder onderzoek (Elling & Knoppers, 2005; Hoekman, 2009a; Kamphuis & Van den Dool, 2008) bekend is dat allochtonen minder sporten dan autochtonen. Door te corrigeren voor verschillen in bevolkingssamenstelling kan een eerlijker beeld verkregen worden van de verschillen in sportdeelname tussen de gemeenten. Dit is gedaan door de gemeenten te herwegen naar de gemiddelde bevolkingssamenstelling van de zes gemeenten op de variabelen geslacht, leeftijd en etniciteit.

Als we rekening houden met de verschillen in bevolkingssamenstelling dan blijkt Eindhoven nog altijd de grootste sportdeelname te hebben (zie figuur 4.3). Utrecht is iets terugzakt maar behoort met een sportdeelname van 75 procent tot de top. Almere blijft achterop met een sportdeelname van 64 procent. De oorzaak voor de lage sportdeelname in Almere is, zoals eerder aangegeven, mogelijk gelegen in de getrapte vraagstelling waarbij eerst gevraagd is of men het afgelopen jaar aan sport deed, alvorens een toonblad met sporten voor te leggen. Den Haag en Rotterdam blijven ook na deze weging in de sportdeelname (respectievelijk 68% en 69%) achter op Amsterdam (73%).

³ Hierbij dient overigens opgemerkt te worden dat dit cijfer is gebaseerd op het Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek uit 2007, dat geen gebruik maakt van de Richtlijn Sportdeelname Onderzoek.

Figuur 4.3 Sportdeelname, minimaal één keer in de afgelopen 12 maanden, bevolking van 18 tot 70 jaar (procenten, gewogen naar de verhouding van alle gemeenten tezamen).

Bron: Bewerking W.J.H. Mulier Instituut van gemeentelijke RSO-onderzoekbestanden

Met behulp van het selecteren van dezelfde leeftijdsgroepen en het herwegen voor verschillen in bevolkingssamenstelling is een zuivere vergelijking mogelijk gemaakt. Waar in de eerste figuur (figuur 4.1) de sportdeelname van Eindhoven en Utrecht ver boven de rest uitstak, en Rotterdam achter bleef op de andere gemeenten, kan na verdere analyse geconcludeerd worden dat de verschillen kleiner zijn dan in eerste instantie gerapporteerd. Eindhoven kent nog wel de hoogste sportdeelname, maar Utrecht en ook Amsterdam scoren niet veel lager. Rotterdam leek duidelijk achterop te liggen in sportdeelname op basis van de onderzoeksrapporten (zie figuur 4.1), maar in een meer zuivere vergelijking (zie figuur 4.3.) blijkt dat Rotterdam en Den Haag een vergelijkbare sportdeelname hebben en het verschil met Amsterdam kleiner is dan aanvankelijk werd gerapporteerd. Almere blijft in de sportdeelname achter op de andere gemeenten en ziet Rotterdam door de bewerkingen voorbij komen. We kunnen ons niet aan de indruk onttrekken dat de getrapte vraagstelling een rol speelt bij de relatief beperkte sportdeelname die we in Almere aantreffen.

4.2 Profiel sporter

In deze paragraaf borduren we voort op de resultaten uit figuur 4.3, waarin is gewogen naar de verhoudingen van alle gemeenten tezamen, en gaan we in op de sportdeelname van doelgroepen binnen de gemeente. Het is voor gemeenten interessant om te weten in hoeverre de doelgroepen, waar in het beleid aandacht voor is, voldoende deelnemen aan sport en hoe deze deelname zich verhoudt tot de deelname van de doelgroepen in de andere gemeenten. Zijn ouderen bijvoorbeeld in de ene gemeente actiever dan in de andere gemeente? En weet de ene gemeente de allochtonen beter aan het sporten te krijgen dan de andere?

Leeftijd

Kijkend naar de verschillende leeftijdsgroepen (zie tabel 4.2) valt op dat de ouderen (56-70 jaar) in Eindhoven meer dan de ouderen in de andere gemeenten deelnemen aan sport. Vooral in Almere, Den Haag en Rotterdam blijft deze groep achter. Dat geldt ook enigszins voor de sportdeelname van de 31 tot 55-jarigen in deze steden. Bij Rotterdam en Den Haag kent de leeftijdsgroep 31-55 jaar, evenals Amsterdam, een bovengemiddeld aantal laag opgeleiden. Dit

kan een mogelijke oorzaak zijn voor de lagere sportdeelname voor deze leeftijdsgroep in deze steden. In Almere blijven overigens de 18-30 jarigen meer achter in sportdeelname ten opzichte van de andere gemeenten dan bij de overige leeftijdsgroepen het geval is. Bij de jong volwassenen (18-30) kennen Amsterdam en Utrecht een relatief hoge sportdeelname terwijl Almere en Den Haag een relatief lage sportdeelname noteren. Een mogelijke verklaring voor deze verschillen in sportdeelname bij 18-30 jarigen kan gelegen zijn in het gegeven dat steden zoals Den Haag en Almere geen universiteitssteden zijn. Zeker in deze leeftijdsgroep kan dat van invloed zijn. Universiteitsstudenten zijn vaker afkomstig van ouders met hogere inkomens en sporten mogelijk van huis uit al vaker. Als zij gaan verhuizen naar een stad om te studeren dan houden zij hun sport aan. Daarnaast zijn de sportfaciliteiten voor studenten vaak betere dan voor de gewone bewoners en de kosten vaak sterk gereduceerd. Hierdoor kennen studenten overwegend een hogere sportdeelname dan andere inwoners.

Tabel 4.2 Sportdeelname per gemeente, minimaal een keer in de afgelopen 12 maanden, naar achtergrondkenmerken, bevolking van 18 tot 70 jaar, naar achtergrondkenmerken (procenten, gewogen naar de verhouding van alle gemeenten tezamen).

	Almere (n=1.248)	Utrecht (n=1.421)	Amsterdam (n=1.111)	Den Haag (n=2.963)	Rotterdam (n=6.018)	Eindhoven (n=1.789)	Gemiddeld (n=14.550)
Totaal	64	75	73	68	69	77	71
Leeftijd							
18-30	68	82	83	77	79	81	78
31-55	65	75	73	68	68	77	71
56-70	54	61	57	53	54	68	58
Geslacht							
Man	63	76	77	71	71	80	73
Vrouw	64	73	69	65	66	73	68
Etniciteit							
Autochtoon	67	82	79	71	75	81	76
Westerse allochtoon	57	73	75	75	69	75	71
Niet-westerse allochtoon	58	60	58	58	56	70	60
Hoogst voltooide opleiding							
Lager	52	50	54	46	53	59	52
Middelbaar	60	71	76	68	72	75	70
Hoger	75	83	82	79	84	85	81
Sociale Status Buurt 2006							
Beter	65	80	82	74	84	80	77
Neutraal	63	76	77	67	71	75	72
Slechter	49	56	65	56	64	76	61

Bron: Bewerking W.J.H. Mulier Instituut van gemeentelijke RSO-onderzoekbestanden

Sexe

In Almere is de sportdeelname van mannen en vrouwen gelijk. Maar in alle andere gemeenten zijn mannen duidelijk actiever in de sport dan vrouwen. De oorzaak voor de gelijke sportdeelname van mannen en vrouwen in Almere is moeilijk aan te geven. Wel valt op dat Almere in zijn algemeenheid een lagere score noteert in vergelijking met de andere gemeenten bij de groepen die een hogere sportdeelname kennen. Het verschil tussen Almere en de andere gemeenten is namelijk groter bij de 18-30 jarigen, mannen, autochtonen, middelbaar en hoog opgeleiden en in de betere sociale buurten. De lagere sportdeelname van mannen, getuige de afwijking van tien procentpunten met het gemiddelde van de zes gemeenten, lijkt hiermee de oorzaak van de gelijke sportdeelname van mannen en vrouwen. Maar waarom de mannen in Almere minder aan sport doen blijft onduidelijk.

Etniciteit

De autochtonen in Utrecht, Amsterdam en Eindhoven sporten meer dan de autochtonen in andere gemeenten. In Den Haag en Almere is de deelname aan sport bij de autochtonen relatief laag. Westerse allochtonen doen in Den Haag opvallend vaak aan sport. Alleen hier scoort Den Haag boven het gemiddelde van de zes gemeenten. Een mogelijke verklaring hiervoor kan gelegen zijn in de naar schatting 50.000 expats die woonachtig zijn in Den Haag en overwegend hoog opgeleid en jong zijn. In Almere en Rotterdam hebben de westerse allochtonen een lagere sportdeelname dan in andere gemeenten. Eindhoven onderscheidt zich door de hoge sportdeelname van niet-westerse allochtonen (70%) in vergelijking met de andere gemeenten (tussen 56% en 60%). Opvallend is overigens ook het beperkte verschil in sportdeelname tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen in Almere en Eindhoven. Waar in andere gemeente het verschil tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen ongeveer 20 procentpunten is, blijft dit verschil in Almere beperkt tot 9 procentpunten en in Eindhoven tot 11 procentpunten.

Opleidingsniveau

Afgaand op het opleidingsniveau valt vooral de sportdeelname in Den Haag op (zie tabel 4.2). Op alle opleidingsniveaus scoort Den Haag lager dan het gemiddelde van de zes gemeenten. Opvallend is dat Rotterdam het op alle opleidingsniveaus naar behoren doet (boven gemiddeld), maar op het totaal wel een lagere sportdeelname laat noteren dan de andere gemeenten. Een verklaring hiervoor kan zijn dat in Rotterdam veel laag opgeleiden wonen. Hier is immers niet voor gecorrigeerd. Aangezien laag opgeleiden minder sporten dan hoog opgeleiden wordt hierdoor de gemeentelijke sportdeelname negatief beïnvloed. Om te bezien of de conclusie dat opleidingsverschillen debet zijn aan de lagere sportdeelname in Rotterdam hout snijdt is nader gekeken naar de verschillen in opleiding en mogelijkheden om hiervoor te corrigeren.

Tabel 4.3 Opleidingsniveau per gemeente (in procenten)

	Almere (n=1.248)	Utrecht (n=1.421)	Amsterdam (n=1.111)	Den Haag (n=2.963)	Rotterdam (n=6.018)	Eindhoven (n=1.789)	Gemiddeld (n=14.550)
Opleidingsniveau							
laag	34	25	24	33	37	29	30
midden	45	30	33	36	37	37	35
hoog	21	45	42	32	26	34	35

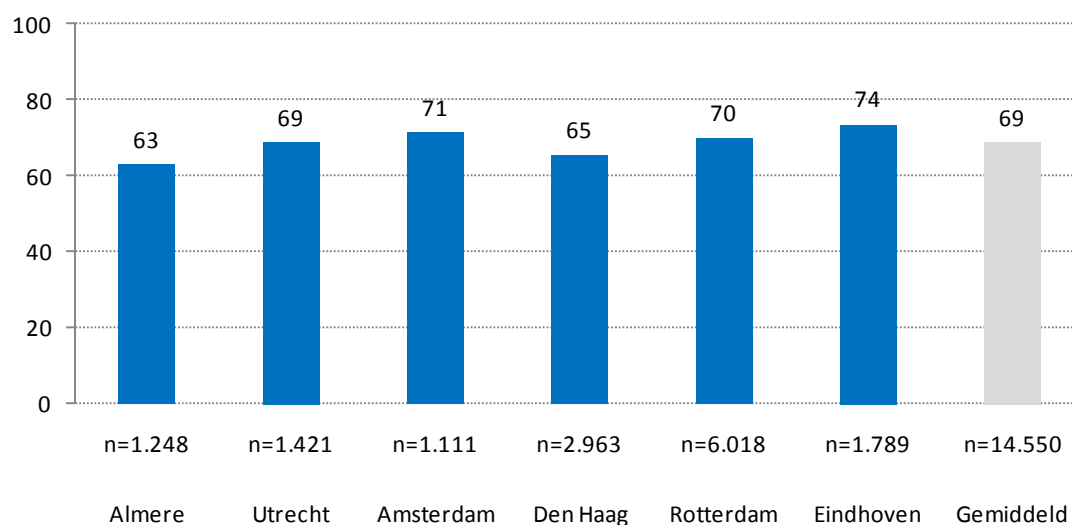
Bron: Bewerking W.J.H. Mulier Instituut van gemeentelijke RSO-onderzoekbestanden

Een verkenning van het opleidingsniveau in de zes deelnemende steden heeft duidelijke verschillen aan het licht gebracht. In Rotterdam is 37 procent laagopgeleid tegen een kwart in Utrecht en Amsterdam. In Den Haag en Almere is een derde laagopgeleid. Eindhoven zit met 29 procent laagopgeleiden dicht bij het gemiddelde van de zes gemeenten. Almere en Rotterdam hebben relatief weinig hoog opgeleiden (respectievelijk 21% en 26%). Utrecht (45%) en Amsterdam (42%) hebben de meeste hoog opgeleiden. De sportdeelname van de laag opgeleiden is in alle gemeenten lager dan de sportdeelname van middelbaar of hoger opgeleiden (zie tabel 4.1). Een hogere sportdeelname in Utrecht en Amsterdam en een lagere sportdeelname in Rotterdam en Almere kan een gevolg zijn van de verdeling van hoog en laag opgeleiden in de gemeenten.

Om te zien in hoeverre de verschillen tussen gemeenten een gevolg zijn van de verschillen in opleidingsniveau is gecorrigeerd voor de verschillen in opleidingsniveau tussen de gemeenten. Hierbij dient opgemerkt te worden dat op een provisorische manier is gewogen omdat zuivere gemeentelijke targets van opleidingsniveau ontbreken. Als basis zijn nu de opleidingsgegevens van de zes gemeenten uit de databestanden gecombineerd en vervolgens op gemeentenniveau gecorrigeerd.

Voor Rotterdam doet goede zaken wanneer wordt gecorrigeerd voor opleidingsniveau, door als enige gemeente een hogere sportdeelname te noteren na correctie (zie figuur 4.4). Hieruit blijkt dat het lagere opleidingsniveau in Rotterdam een verklaring is voor de hiervoor gerapporteerde verschillen in sportdeelname tussen Rotterdam en de andere gemeenten. Na een correctie op opleidingsniveau blijft de sportdeelname van Den Haag en Almere nog steeds achter op de sportdeelname in de andere gemeenten. Eindhoven blijft een hoge sportdeelname noteren, waar Utrecht terugzakt net na Rotterdam en Amsterdam. De sportdeelname van Amsterdam en Rotterdam liggen nu dicht bij elkaar (respectievelijke 71% en 70%).

Figuur 4.4 Sportdeelname, minimaal een keer in de afgelopen 12 maanden, bevolking van 18 tot 70 jaar (procenten, gewogen naar de verhouding van alle gemeenten tezamen inclusief opleiding).

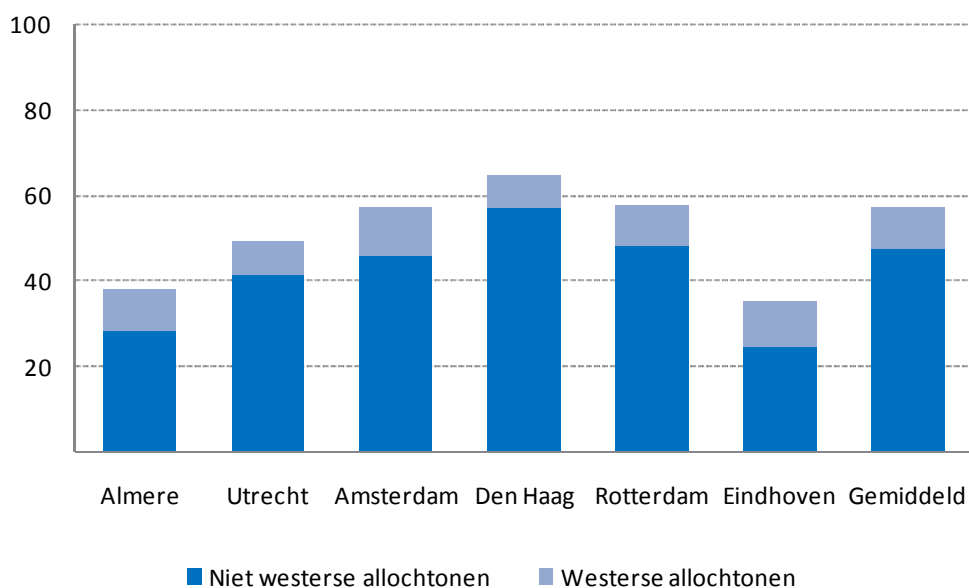
Bron: Bewerking W.J.H. Mulier Instituut van gemeentelijke RSO-onderzoekbestanden

Sociale status van buurten

Naast de opleiding speelt ook de sociale status van de buurt een rol. Almere kent in alle sociale buurten een lage sportdeelname, waarbij het opvalt dat de sportdeelname in betere en neutrale buurten niet veel van elkaar verschillen (zie tabel 4.2). In Den Haag is de sportdeelname in de sociaal betere buurten lager (74%) dan in vergelijkbare buurten in andere gemeenten (tussen 80% en 84%), met uitzondering van Almere (65%). Maar ook bij de sociaal slechtere buurten is de sportdeelname in Den Haag lager dan in Amsterdam, Rotterdam en Eindhoven. Opmerkelijk is verder de lage sportdeelname van 56 procent in de slechte wijken van Utrecht met een verschil van 20 procentpunten met de sportdeelname in de neutrale wijken van Utrecht.

De verschillen die tussen de gemeenten wordt aangetroffen op basis van betere en slechtere sociale buurten kunnen mogelijk verklaard worden door de samenstelling van deze buurten. Wanneer meer allochtonen woonachtig zijn in de sociaal slechtere buurten van Amsterdam dan bijvoorbeeld in Eindhoven dan kan dit betekenen dat de sportdeelname in de sociaal slechte buurten van Amsterdam lager uitvalt dan in Eindhoven als gevolg van de oververtegenwoordiging van allochtonen. Immers zoals al eerder is vermeld, nemen allochtonen minder aan sport deel dan autochtonen. Daarbij dient overigens opgemerkt te worden dat de ene slechte buurt de andere niet is. Binnen de categorie sociaal slechte buurten valt een range van buurten waar in meer of mindere mate sprake is van sociale achterstanden.

Figuur 4.5 Aandeel allochtonen in sociaal slechte buurten, per gemeente (in procenten)

Bron: CBS, 2008

De verschillen in het aandeel allochtonen in sociaal slechte buurten zijn groot. In Den Haag is tweederde van allochtone afkomst en meer dan de helft van niet-westerse allochtone afkomst. In Eindhoven is een kwart van niet-westerse allochtone afkomst. Wanneer we Almere vanwege de getrapte vraagstelling buiten beschouwing laten is Den Haag de gemeente met de laagste sportdeelname in sociaal slechte buurten en de meeste allochtonen en Eindhoven de gemeente met de hoogste sportdeelname en de minste allochtonen in de sociaal slechte buurten. In Rotterdam en Amsterdam zijn overigens ook relatief veel allochtonen woonachtig in sociaal slechte buurten, maar is een hogere sportdeelname in deze buurten geconstateerd dan in Den

Haag. Dit kan niet verklaard worden door de leeftijdsamenstelling of het opleidingsniveau in de sociaal slechte buurten in Den Haag. In Den Haag zijn namelijk minder ouderen en laag opgeleiden woonachtig in de sociaal slechte buurten in vergelijking met Rotterdam en Amsterdam.

De hoge sportdeelname in de sociaal slechte buurten in Eindhoven lijkt een gevolg van het beperkte aandeel allochtonen, 55-plussers en laagopgeleiden in deze buurten in vergelijking met de andere gemeenten. De relatief hoge sportdeelname in Amsterdam in de sociaal slechte buurten is mogelijk te danken aan het hoge aantal 18-30 jarigen die in deze wijken woonachtig zijn in Amsterdam.

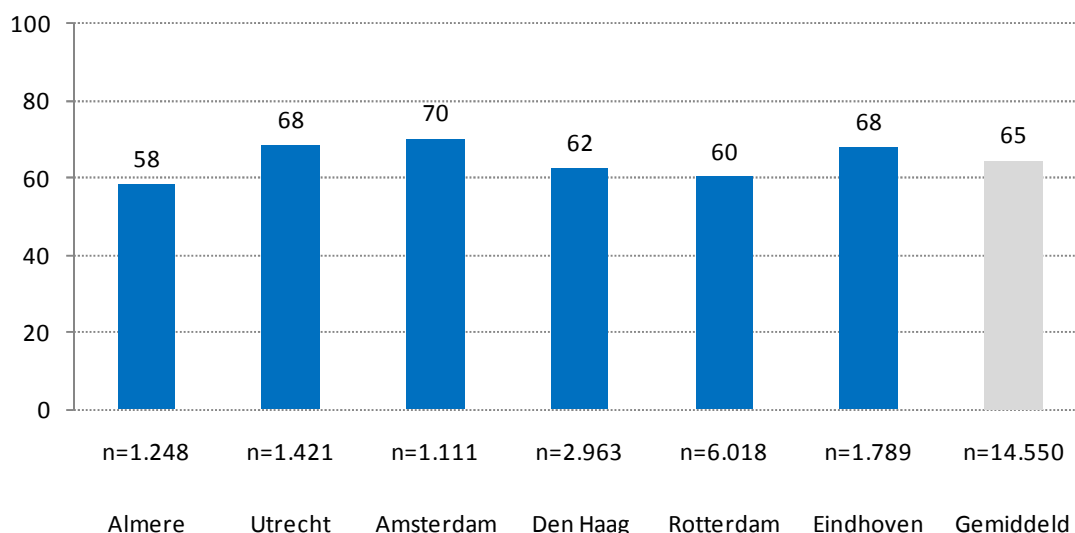
In Rotterdam en Amsterdam sporten de bewoners van de betere buurten vaker dan in de betere buurten in de andere onderzochte gemeenten. Dit lijkt een gevolg te zijn van een lager aandeel laag opgeleiden in de betere buurten in deze steden dan het geval is in de overige steden.

Utrecht en Eindhoven blijven overigens nauwelijks achter, maar deze gemeenten kennen over het algemeen een hogere sportdeelname dan Rotterdam en Amsterdam.

4.3 RSO-sporter

In het bovenstaande is aandacht besteed aan de sportdeelname in de zes gemeenten en de verschillen hierin. Hierbij is echter een ondergrens van één keer sporten gehanteerd om de verschillen tussen de gemeente in de omgang met ontbrekende waarden uit de weg te gaan. In het sportonderzoek is de norm om van sportdeelname te kunnen spreken echter vaak strenger gesteld (Breedveld e.a., 2008; Van den Dool e.a., 2009). De norm die is opgenomen in de Richtlijn voor Sportdeelname Onderzoek gaat uit van ten minste 12 keer sporten in de afgelopen 12 maanden om aangemerkt te kunnen worden als sporter.

Figuur 4.6 Sportdeelname, minimaal 12 keer in de afgelopen 12 maanden, bevolking van 18 tot 70 jaar (procenten, gewogen naar de verhouding van alle gemeenten tezamen).

Bron: Bewerking W.J.H. Mulier Instituut van gemeentelijke RSO-onderzoekbestanden

Het hanteren van deze RSO norm is van invloed op de sportdeelname in de gemeente en verandert ook de verhoudingen tussen de gemeenten (zie figuur 4.6). Door uit te gaan van de

RSO-sporter noteert Amsterdam met 70 procent de hoogste sportdeelname, weliswaar gelijk gevolgd door Utrecht en Eindhoven (beiden 68%). Den Haag (62%), Rotterdam (60%) en Almere (58%) hebben een beperkter aandeel RSO-sporters.

Wanneer wordt ingezoomd op subgroepen binnen gemeenten blijkt dat veel hetzelfde blijft (niet in figuur) met de eerder gepresenteerde tabel (zie tabel 4.2) uitgaande van minimaal één keer sporten. De hoge sportdeelname van ouderen in Eindhoven blijft bestaan. Bij de 31-55 jarigen blijven Den Haag en Rotterdam nog altijd achter en Utrecht en Amsterdam doen het goed bij de 18-30 jarigen. Eindhoven doet het ook redelijk bij de 18-30 jarigen, maar niet zo goed als bij de oudere leeftijdsgroepen.

Niettemin doen zich opvallende verschillen voor wanneer een ondergrens van 12 keer sporten als criteria wordt genomen. De hogere sportdeelname (op basis van ten minste 1 keer) van niet-westerse allochtonen in Eindhoven ten opzichte van niet-westerse allochtonen in andere gemeenten verdwijnt wanneer de RSO-norm als uitgangspunt wordt genomen (niet in figuur). De westerse allochtonen, met name in Amsterdam maar ook wel in Den Haag, voldoen relatief vaak aan de norm. In Rotterdam voldoen de niet-westerse allochtonen duidelijk minder aan de RSO-norm (43%) dan bij de andere gemeenten (53%-55%), waar deze verschillen bij het één keer per jaar sporten verwaarloosbaar waren. Dit is mogelijk te verklaren door het lagere welzijnsniveau van allochtonen in Rotterdam in vergelijking met Amsterdam en Den Haag. Verder valt op dat de verschillen in sportdeelname tussen Den Haag en Rotterdam nagenoeg verdwenen zijn (t.o.v. minimaal 1x per jaar sporten). In beide gemeenten is de sportdeelname (minimaal 12x per jaar) voor laagopgeleiden overigens lager dan gemiddeld (niet in figuur).

4.4 Kenmerken van sporten

Naast het in beeld brengen van verschillen in sportdeelname tussen gemeenten is ook gekeken naar andere aspecten van het sportgedrag. Hoe vaak wordt gesport, hoeveel sporten worden beoefend, welke sporten en in welk verband? Hiermee wordt gekeken of verschillende type sporters te onderscheiden zijn tussen de gemeenten. Voor de analyses in deze paragraaf wordt alleen uitgegaan van de sporters.

Sportfrequentie

Kijkend naar de sportfrequentie van de sporters valt op dat Amsterdam de meeste frequente sporters (120 keer of meer) heeft (zie tabel 4.4). Vier op de tien sporters sport daar frequent. Bij de overige gemeenten ligt dit percentage onder de kwart (op Almere na). Een verklaring hiervoor is niet voorhanden. Qua sportfrequentie blijven Rotterdam en Eindhoven wat achter.

Tabel 4.4 Frequentie sportdeelname, sporters van 18 tot 70 jaar (procenten, gewogen naar de verhouding van alle gemeenten samen).

	Almere (n=810)	Utrecht (n=1.100)	Amsterdam (n=774)	Den Haag (n=1.951)	Rotterdam (n=3.906)	Eindhoven (n=1.390)	Gemiddeld (n=9.931)
1 tot 11	7	8	4	9	13	11	9
12 tot 59	37	40	28	34	38	37	36
60 tot 119	25	28	28	33	27	30	29
120 keer of meer	30	24	40	24	22	22	27

Bron: Bewerking W.J.H. Mulier Instituut van gemeentelijke RSO-onderzoekbestanden

Takken van sport

Steden wensen zich graag te profileren met bepaalde sporten vanwege de populariteit van de betreffende sporten in de gemeente of de successen die op topsportgebied worden behaald. Gemeenten zien graag een verband tussen de populariteit van topsport en breedtesport. Maar zijn er specifieke sporten die het in bepaalde gemeenten goed dan wel slecht doen? In de volgende tabel is aangegeven welk deel van de sporters de sporttakken heeft beoefend. Er is voor gekozen om alleen de tien sporten te presenteren die op basis van landelijk onderzoek de hoogste populariteit genieten.

Tabel 4.5 Tien populairste sporten (landelijk), sporters die minimaal een keer in de afgelopen 12 maanden sporten van 18 tot 70 jaar (procenten, gewogen naar de verhouding van alle gemeenten tezamen).

	Almere (n=810)	Utrecht (n=1.100)	Amsterdam (n=774)	Den Haag (n=1.951)	Rotterdam (n=3.906)	Eindhoven (n=1.390)	Gemiddeld (n=9.931)
Fitness (cardio/kracht)	50	40	37	36	43	50	43
Hardlopen	26	25	23	20	27	23	24
Zwemmen	22	17	24	21	23	27	23
Wielrennen/toerfietsen	15	21	16	14	16	19	17
Wandelsport	18	12	17	14	15	20	16
Tennis	10	14	13	16	11	15	13
Voetbal	12	12	11	11	12	11	12
Wintersport	12	6	9	9	11	12	10
Aerobics	12	4	10	9	10	8	9
Bowling	11	1	4	7	13	11	8

Bron: Bewerking W.J.H. Mulier Instituut van gemeentelijke RSO-onderzoekbestanden

De sporters uit Eindhoven beoefenen alle top tien sporten redelijk tot goed. In vergelijking met de andere gemeenten springt zwemmen er met 27 procent uit. Wellicht dat hier een relatie gelegd kan worden met het succes van Pieter van den Hoogenband en Inge Dekker die in Zwembad de Tongelreep in Eindhoven uitgroeiden tot wereldtoppers. Zowel in Almere als in Eindhoven springt fitness eruit (50% deelname onder de sporters), zonder dat wij daarvoor een mogelijke verklaring hebben. In Utrecht wordt met 17 procent relatief weinig gezwommen, terwijl wielrennen en toerfietsen wel redelijk populair is (21%) bij de sporters. De beperkte deelname aan zwemmen in Utrecht is verrassend, aangezien bekend is dat in de provincie Utrecht meer wordt gezwommen dan in andere provincies (Hoekman e.a., 2009). Den Haag scoort relatief hoog op tennis, wat vanuit de tennistraditie in Den Haag te begrijpen is. Het zijn overigens kleine verschillen. Bij bowling is het verschil tussen Rotterdam (13%) en Utrecht (1%) opmerkelijk. Dit is overigens een sport waarvan de frequentie doorgaans laag is. Een goede verklaring voor dit verschil is niet voorhanden.

Lidmaatschap sportverenigingen

In het gemeentelijk sportbeleid neemt de sportvereniging een prominente plaats in vanwege de maatschappelijke, opvoedkundige en integratie functie van de sportvereniging. Veel belang wordt daarom ook gehecht aan de mate waarin de inwoners deelnemen aan sport in verenigingsverband.

Het vergelijken van lidmaatschapcijfers tussen gemeenten is complexer dan bij de voorgaande cijfers het geval was. Het lidmaatschap van verenigingen is namelijk niet in alle onderzoeken op een zelfde manier gemeten. Hierdoor is het niet mogelijk om een vergelijkbaar totaalcijfer per gemeente te presenteren. Doordat in Eindhoven maar een deel van de steekproef de vraag over verenigingslidmaatschap kreeg voorgelegd, is hier geen goed vergelijkbaar cijfer van te rapporteren⁴. Hieronder is een overzicht gegeven van de beschikbare gegevens van de andere gemeenten over het sporten in verenigingsverband.

Tabel 4.6 Lidmaatschap sportverenigingen, bevolking van 18 tot 70 jaar (procenten, gewogen naar de verhouding van alle gemeenten tezamen).

	Almere (n=1.248)	Utrecht (n=1.421)	Amsterdam (n=1.111)	Den Haag (n=2.963)	Rotterdam (n=6.018)	Eindhoven (n=1.390)	Gemiddeld (n=12.761)
Belangrijkste sport	19	22	18	21	19		20
Belangrijkste of 2e sport	21			24	22		22
Belangrijkste, 2e of 3e sport				25	23		24

Bron: Bewerking W.J.H. Mulier Instituut van gemeentelijke RSO-onderzoekbestanden

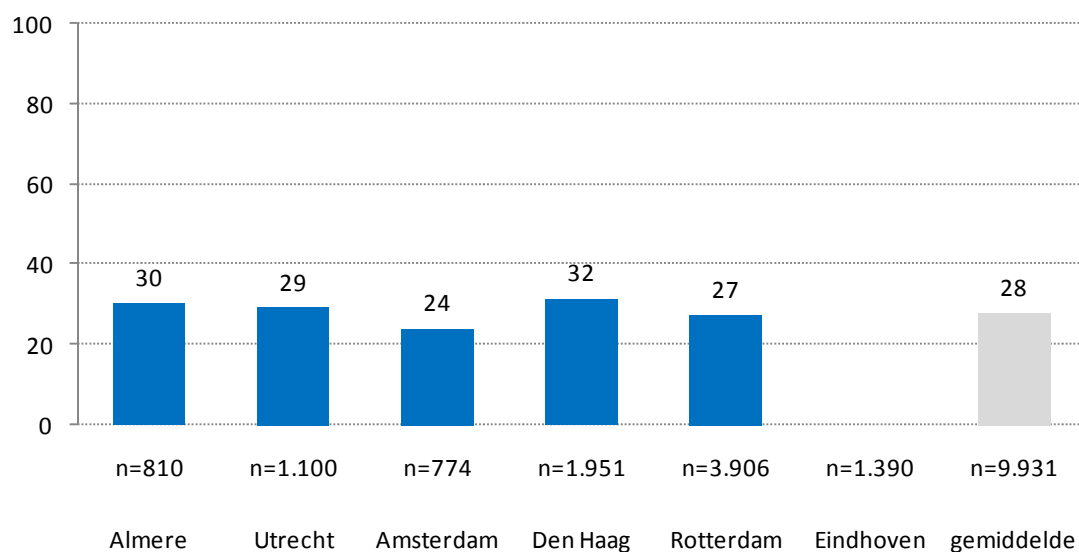
De lidmaatschapcijfers voor de belangrijkste sport liggen dicht bij elkaar (tussen 18% en 22% is lid van een vereniging voor de belangrijkste sport). De lidmaatschapcijfers van Almere en Den Haag kunnen, gezien de beperktere sportdeelname en een vergelijkbaar lidmaatschapcijfer, als relatief hoog beschouwd worden. Wanneer het lidmaatschapcijfer van de sporters wordt weergegeven, wordt dit verschil inzichtelijk.

In Den Haag en Almere is een derde van de sporters lid van een sportvereniging. Een mogelijke verklaring voor het relatief hoge lidmaatschapcijfer in Den Haag is de aanwezigheid van veel expats (naar schatting 50.000) in Den Haag, die relatief jong en hoog opgeleid zijn. Een verklaring voor het hoge lidmaatschapcijfer in Almere onder de sporters kan gelegen zijn in het type sporter dat is 'gevangen' binnen het onderzoek. Door te werken met een getrapte vraagstelling, waarbij eerst gevraagd is of aan sport is deelgenomen alvorens sporttakken voor te leggen, is mogelijk de verenigingssporter wel goed geregistreerd maar niet incidentele of ongeorganiseerde sporters. Die groep heeft mogelijk ontkennend geantwoord op de vraag of zij gesport hebben, vanwege een andere beeldvorming van wat sport is. Hierdoor is mogelijk het aandeel sporters te laag geschat, en binnen de groep sporters een oververtegenwoordiging van verenigingssporters.

In Amsterdam kiezen sporters vaker voor een ander verband of ongeorganiseerde sportdeelname, getuige het beperkte verenigingslidmaatschap (24%).

⁴ Gemeente Eindhoven geeft in haar eigen rapportage 'Eindhoven sportparticipatie 2000-2008' aan dat 30 procent van de sporters een sport in verenigingsverband beoefent.

Figuur 4.7 Lidmaatschap sportverenigingen, sporters van 18 tot 70 jaar (procenten, gewogen naar de verhouding van alle gemeenten tezamen).

Bron: Bewerking W.J.H. Mulier Instituut van gemeentelijke RSO-onderzoekbestanden

Het blijkt dat mensen in sommige gevallen voor de eerste sport geen lid zijn van een vereniging, maar voor de tweede of derde sport wel. Hierdoor neemt het percentage dat lid is van een sportvereniging toe wanneer ook de tweede en derde sport zijn bevraagd. Omdat niet alle gemeenten voor drie sporten naar het verband vragen is een vergelijking op deze cijfers niet mogelijk.

Nu we inzicht hebben gekregen in de lidmaatschaps cijfers per gemeente, is vervolgens de vraag wie deze sporters zijn die in een verenigingscontext actief zijn? In tabel 4.7 is daarom een overzicht geboden van lidmaatschaps cijfers naar achtergrondkenmerken per gemeente. Hierbij is alleen uitgegaan van de belangrijkste sport om een zekere mate van vergelijkbaarheid tussen de gemeenten in stand te houden.

In Utrecht, Den Haag en Almere zijn meer 31 tot 55 jarigen lid van een sportvereniging (resp. 20%, 20% en 19%). In Rotterdam en Amsterdam is 15 procent van de 31 tot 55 jarigen lid van een sportvereniging. Ook de ouderen zijn in Utrecht en Den Haag vaker lid van een sportvereniging.

De vrouwen in Den Haag zijn relatief vaak lid van een sportvereniging (18%), terwijl in Amsterdam de vrouwen achterblijven in het lidmaatschap van sportverenigingen (12%). De mannen zijn in Utrecht vaker lid van een sportvereniging (26%) in vergelijking met de andere steden.

In Almere zijn de westerse allochtonen beperkt lid van een sportvereniging. Een waarschuwing is hier op zijn plaats omdat er weinig westerse allochtonen in de steekproef van Almere vertegenwoordigd zijn. In Den Haag zijn de westerse allochtonen vaker lid van een vereniging. In Rotterdam zijn de niet-westerse allochtonen minder vaak lid van een vereniging (voor hun belangrijkste sport). Dit lijkt een gevolg te zijn van de beperkte sportdeelname van de niet-westerse allochtonen in Rotterdam. In Utrecht zijn vooral de autochtonen vaker lid van een sportvereniging. In beide steden is er een verschil van 10 procentpunten tussen het percentage

leden van autochtone en niet-westerse allochtonen. Bij de andere gemeenten is het verschil in lidmaatschap tussen allochtonen en autochtonen kleiner.

Bij de opleiding valt vooral op dat hoogopgeleide Amsterdammers veel minder vaak lid zijn van een vereniging in vergelijking met hoogopgeleiden in andere gemeenten.

In alle gemeenten gaat op dat in de buurten met een betere sociale status een groter deel lid is van een sportvereniging. In Utrecht zijn in de sociaal slechte buurten in vergelijking met de andere gemeenten de meeste mensen lid van een sportvereniging. Dit kan deels het gevolg zijn van het beperkte aandeel allochtonen in deze wijken. Maar dat geldt sterker voor Eindhoven en Almere (zie figuur 4.5), waar toch een lagere sportdeelname in verenigingsverband wordt geconstateerd. Het lijkt hierdoor dat andere factoren een rol spelen bij de relatief hoge sportdeelname in verenigingsverband in de slechte sociale buurten in Utrecht. Maar het is onduidelijk welke factoren dit kunnen zijn.

Tabel 4.7 Profiel leden belangrijkste sport, bevolking van 18 tot 70 jaar (procenten, gewogen naar de verhouding van alle gemeenten tezamen).

	Almere (n=1.248)	Utrecht (n=1.421)	Amsterdam (n=1.111)	Den Haag (n=2.963)	Rotterdam (n=6.018)	Eindhoven (n=1.390)	Gemiddeld (n=12.761)
Totaal	19	22	18	21	19		20
Leeftijd							
18-30	23	28	26	28	29		27
31-55	19	20	15	20	15		18
56-70	13	16	12	16	13		14
Geslacht							
Man	25	26	24	25	22		24
Vrouw	14	17	12	18	15		15
Etniciteit							
Autochtoon	22	25	19	23	22		22
Westerse allochtoon	7	21	18	25	19		18
Niet-westerse allochtoon	19	15	14	16	12		15
Hoogst voltooide opleiding							
lager	15	13	13	12	11		13
middelbaar	19	23	21	23	20		21
hoger	22	24	17	25	25		23
Sociale Status Buurt 2005							
Beter	21	25	23	26	27		24
Neutraal	18	20	18	17	20		19
Slechter	12	19	14	14	16		15

Bron: Bewerking W.J.H. Mulier Instituut van gemeentelijke RSO-onderzoekbestanden

4.5 Sportbeleid en sportdeelname

De belangrijkste resultaten en verschillen tussen gemeenten hebben wij in de voorgaande paragrafen beschreven en proberen te verklaren op basis van bevolkingssamenstelling of onderzoeksmethode. Een andere mogelijke bron voor verklaringen is het sportbeleid. In deze paragraaf proberen wij op basis van verschillen in het gevoerde sportbeleid verklaringen te vinden voor de verschillen in sportdeelname.

Bij het in kaart brengen van het gevoerde sportbeleid en verschillen hierin tussen gemeenten is gebruik gemaakt van de beleidsplannen die van kracht waren voorafgaand aan het sportdeelname onderzoek. Zo is onder andere gebruik gemaakt van (volledig overzicht is opgenomen in de referenties):

- ‘Blijvend in beweging. Beleidsplan sport 2002-2005’ (gemeente Almere, 2004);
- ‘Betere tijden. Beleidsplan Sport 2002-2006 gemeente Utrecht’ (gemeente Utrecht, 2002);
- ‘Resultaat door samenspel. Gemeentelijk nota Sportstimulering 2003-2010’ (gemeente Amsterdam, 2003);
- ‘Beweegredenen. Haagse sportnota (2000-2005)’ (gemeente Den Haag, 2000)
- ‘Tienpuntenplan Rotterdam Sportstad’ (gemeente Rotterdam, 2003);
- ‘Sport en Recreatie 2003-2007. Visie op ontwikkelingen ten aanzien van sport en recreatie in Eindhoven’ (gemeente Eindhoven, 2003).

Het sportbeleid van de grote gemeenten bleek grotendeels aan te sluiten op het landelijk beleid. Op basis van de beleidsplannen van de gemeenten zijn een zestal kernthema's te benoemen waar alle gemeenten in hun beleid aandacht voor hebben. Dit zijn participatie, sportverenigingen, topsport, accommodaties, sportontwikkeling en sportevenementen. In de beschrijving en de inzet op deze thema's doen zich weliswaar verschillen voor tussen gemeenten, die beperkt mogelijkheden bieden om verschillen in sportdeelname te verklaren. Daarnaast is gekeken naar de investering in sport per inwoner en de kwantiteit en kwaliteit van sportaccommodaties. Van de sportaccommodaties bleek echter in onvoldoende mate een objectief beeld te kunnen worden verkregen door het ontbreken van informatie.

Bij het bestuderen van het sportbeleid en het bediscussiëren van de verschillen hierin met de gemeenten werd getracht ontbrekende informatie aan te vullen. Hierbij werd al snel duidelijk dat het verklaren van verschillen op basis van beleid moeilijk is. De sportnota's zijn het resultaat van strategische keuzes. In het ene geval wordt geschreven over een geringe kwaliteit van de sportaccommodaties om hier politiek aandacht voor te krijgen en in een ander geval wordt er juist niet over geschreven om die aandacht te vermijden. Dit wil nog niet betekenen dat de accommodaties in de ene gemeente beter zijn dan in de andere gemeente. In de nota's worden weliswaar bepaalde accenten gelegd, maar dit betekent niet per definitie dat naar die zaken ook de meeste aandacht uitgaat in de uitvoering. Het kan zijn dat een onderwerp uit strategische overwegingen niet in de sportnota wordt behandeld maar wel veel aandacht krijgt in de uitvoering. Een grove scan van het beleid is dan ook niet voldoende.

Met deze kanttkening in het achterhoofd is na bestudering van de sportnota's een discussie gevoerd met de gemeenten om helder te krijgen waar de beleidsprioriteiten liggen. Op basis van de sportnota's is een conceptmatrix opgesteld die inzicht geeft in de mate waarin de gemeenten aandacht besteden aan de zes centrale onderwerpen in de beleidsnota's. Door middel van een

groepsdiscussie met beleidsmedewerkers van de zes gemeenten is deze matrix verder aangescherpt. Het resultaat hiervan is hieronder opgenomen.

Tabel 4.8 Matrix sportdeelname (ten minste 1 keer, zie figuur 4.3) en sportbeleid

	Almere	Utrecht	Amsterdam	Den Haag	Rotterdam	Eindhoven
<i>Sportdeelname</i>	64	75	73	68	69	77
Sportstimulering	+/-	+	+	++	-	++
Sportvereniging	+	++	++	++	++	+
Topsport	+/-	+/-	++	+/-	++	+
Investering	--	+	+	+	+	+
Accommodatie	+/-	+	+	+	++	++

De vergelijking van het sportbeleid levert maar beperkt aanknopingspunten om verschillen in sportdeelname te verklaren. De lage sportdeelname in Almere in vergelijking met de andere gemeenten kan mogelijk verklaard worden door de lagere uitgaven aan sport in vergelijking met de andere gemeenten⁵. De bouw van woningen is in Almere voorafgegaan aan de bouw van sportvoorzieningen, waardoor een tekort aan sportaccommodaties is ontstaan. Dit heeft wellicht haar weerslag op de sportdeelname in deze gemeente. Rotterdam heeft in vergelijking met de andere gemeenten een sterkere focus op topsportbeleid en minder op sportstimuleringsbeleid. Dit kan deels een verklaring bieden voor de relatief geringe sportdeelname in deze gemeente. Maar het is meer plausibel dat achtergrondkenmerken van de inwoners van Rotterdam de oorzaak zijn van deze lagere sportdeelname. Te denken valt hierbij aan het lagere opleidingsniveau van de gemiddelde Rotterdammer (zie paragraaf 4.2). Den Haag blijft in de sportdeelname eveneens achter op de andere gemeenten, maar heeft voldoende beleidsmatige aandacht aan de dag gelegd voor de verschillende onderdelen. Alleen de aandacht voor topsport was voorafgaand aan het sportdeelname onderzoek beperkt. Het is echter weinig plausibel dat de oorzaak voor een lagere sportdeelname hierin is gelegen.

⁵ Gemeente Almere investeert €23 per inwoner waar de andere gemeenten tussen de €52 en €54 investeren in sport per inwoner.

5. Slotbeschouwing

In dit rapport begonnen we met het helder stellen van de drie doelen van de Richtlijn Sportdeelname Onderzoek (RSO), waaronder benchmarking. Wij hebben de sportdeelname onderzoeken van de gemeenten onderling vergeleken met als doel inzicht te krijgen in de verschillen in sportdeelname tussen gemeenten. Maar ook om te bezien in hoeverre de RSO methodiek zoals deze door verschillende gemeenten wordt toegepast mogelijkheden biedt om te benchmarken en aanknopingspunten biedt voor het verklaren van verschillen in de sportdeelname tussen de zes grote gemeenten die onderdeel uitmaken van deze vergelijking. In het verleden bleek het vergelijken van RSO onderzoeken een lastige aangelegenheid (Hoyng e.a. 2003). Ook nu is dit lastig gebleken, maar zijn niettemin verschillen en verklaringen voor verschillen in sportdeelname in beeld gebracht. In deze slotbeschouwing vatten we onze bevindingen, met in het achterhoofd de onderzoeksvragen, nog eens samen en kijken vooruit op mogelijkheden om de RSO te verbeteren en de vergelijkbaarheid van lokaal sportdeelname onderzoek te vergroten.

Wereld van verschil

Nadere inspectie leert dat de sportdeelname cijfers die de gemeenten in de eigen onderzoeksrapporten presenteren niet zondermeer zijn te vergelijken. Daarvoor verschillen de sportdeelname onderzoeken simpelweg te veel van elkaar. De verschillen tussen gemeentelijke sportdeelname onderzoeken zijn grofweg onder te verdelen in drie verschillen; vragenlijst, veldwerk en dataverwerking.

Bij de *vragenlijst* wijkt vooral Almere af van de rest, door een getrapte vraagstelling te hanteren voor sportdeelname. Dit is ongetwijfeld van invloed geweest op de resultaten en heeft ertoe bijgedragen dat Almere een relatief lage sportdeelname heeft laten zien in dit rapport. In de andere gemeenten konden de respondenten alle mogelijke sporten zien, waardoor ze herinnerd werden aan alle sporten die ze hebben gedaan. Ook die ene keer dat zij zijn gaan bowlen. Dit benadrukt het belang van het werken met een toonblad met sporten. Het belang van een visueel toonblad is ook aangetoond bij een onderzoek naar de verschillen tussen online RSO onderzoek (met visueel toonblad) en een telefonisch RSO onderzoek (zonder visueel toonblad) (Hoekman, 2009b). Een ander verschil waar de gevolgen van zichtbaar zijn is de vraag naar het verband (vereniging, commercieel of ongeorganiseerd) in combinatie met het aantal sporten (één sport, twee sporten of drie sporten) waarop is doorgevraagd. Het is moeilijk gebleken om de lidmaatschapcijfers van de gemeenten te vergelijken, omdat het mogelijk is dat iemand voor een tweede sport lid wel lid is van een vereniging, maar niet voor de eerste sport. Door maar voor één sport vragen te stellen kan ten onrechte worden geconstateerd dat de respondent geen lid is van een sportvereniging. Wellicht dat in de toekomst nagedacht kan worden over een algemene lidmaatschapvraag als onderdeel van de RSO in plaats van deze vraag voor een verschillend aantal gekozen sporten te stellen. Hier komen we later in dit hoofdstuk nog op terug. Het *veldwerk* brengt veel methodische verschillen aan het licht. Elke gemeente heeft een verschillende (mix) van veldwerkmethoden toegepast., waardoor verschillen in sportdeelname kunnen ontstaan. De gevolgen van een specifieke methode of mix van methoden op de gevonden sportdeelname is slechts ten dele bekend. In 'Sporten Gemeten' (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2009) wordt bijvoorbeeld wel ingegaan op verschillen tussen online en telefonisch onderzoek, maar is weinig aandacht voor onderzoeken met een mix van methoden. Naast de methode speelt ook het jaar van steekproeftrekking een rol. De twee meest recent uitgevoerde onderzoeken laten de hoogste sportdeelname zien en uit de Rapportage Sport 2008 (Breedveld e.a., 2008) is bekend dat de sportdeelname met de jaren (langzaam) blijft groeien.

De variatie in gehanteerde onderzoeksmethoden noopt tot verschillen in *dataverwerking* doordat op een andere manier omgegaan moet worden met ontbrekende waarden. Daarnaast is door de gemeenten een verschillend stramen gehanteerd voor de weging, los nog van het feit dat de bevolkingskenmerken waar de weging op is gebaseerd van elkaar verschillen.

Sportdeelname is relatief

Versillen in vragenlijst, veldwerk en dataverwerking hebben zondermeer gevolgen voor de uitkomsten van de sportdeelname onderzoeken. Sportdeelname cijfers zijn dus altijd relatief en afhankelijk van de context waarbinnen deze zijn verzameld en gerapporteerd. In dit onderzoek is dit zichtbaar in de continue veranderingen van sportdeelname cijfers na uitgevoerde bewerkingen op de gemeentelijke onderzoeksbestanden. Waarbij niet alleen de sportdeelname cijfers van gemeenten veranderden maar ook de verhoudingen tussen de gemeenten.

Op basis van de onderzoeksrapporten laten Eindhoven en Utrecht een hoge sportdeelname zien en is de sportdeelname van Rotterdam relatief beperkt evenals die in Almere. Door een uniforme weging toe te passen en de leeftijdsgroepen gelijk te trekken vlakken de verschillen tussen de gemeenten af. Hierbij valt op dat vooral het buiten beschouwing laten van de 70-plussers een positieve uitwerking heeft op de sportdeelname van gemeenten die ouderen in het onderzoek hadden betrokken. De verschillen in sportdeelname tussen gemeenten worden verder afgevlakt, wanneer gecorrigeerd wordt voor verschillen in bevolkingssamenstelling tussen gemeenten. Door te corrigeren voor verschillen in de verdeling van leeftijd, geslacht en etniciteit en later ook voor opleiding is een groot deel van de verschillen in sportdeelname verklaard. In Rotterdam is na deze correctie de sportdeelname op een vergelijkbaar niveau met Amsterdam en Utrecht. De lage sportdeelname die in het begin in Rotterdam werd aangetroffen bleek vooral een gevolg te zijn van het lage opleidingsniveau in deze gemeente. Almere en Den Haag blijven nu achterop met de sportdeelname. In Almere is dit verschil te verklaren op basis van de toepassing van een getrapte vraagstelling en de beperkte investeringen per inwoner in sport. Maar voor de relatief lage sportdeelname in Den Haag is nog geen sluitende verklaring voorhanden. Een factor die mogelijk een rol speelt is het grote aandeel telefonische bevraging in vergelijking met andere gemeenten, waarvan bekend is dat dit een lagere sportdeelname registreert (Hoekman, 2009b). Een andere verklaring kan zijn dat Den Haag in tegenstelling tot Amsterdam en Utrecht geen studentenstad is. Eindhoven scoort na alle correcties het beste met de sportdeelname.

Sportdeelname sociaal gelaagd

De correcties die zijn toegepast om een meer eerlijke vergelijking tussen de gemeente mogelijk te maken, zijn vooral gericht op het wegwerken van sociaaleconomische verschillen tussen de gemeenten. Etniciteit en opleiding blijken bij alle gemeenten van invloed te zijn op de sportdeelname. Ook binnen subgroepen, bijvoorbeeld op basis van sociale status van buurten en leeftijdsgroepen, wordt duidelijk dat de sociale gelaagdheid in sportdeelname in alle gemeenten opgeldt doet. Een lagere sportdeelname van een subgroep in een gemeente kan in de meeste gevallen gerelateerd worden aan de aanwezigheid van meer niet-westerse allochtonen, laag opgeleiden en ouderen in vergelijking met andere gemeenten. De sociale gelaagdheid gaat ook op voor lidmaatschap van sportverenigingen.

Sportbeleid

Gemeenten wijzen graag op het gevoerde sportbeleid om (positieve) verschillen in sportdeelname te verklaren. Maar een relatie tussen sportdeelname en het gevoerde sportbeleid is niet eenvoudig vast te stellen. Wij hebben een eerste poging gewaagd en vonden daarbij

vooral overeenkomsten in het gemeentelijke sportbeleid. De gemeentelijke beleidsplannen sloten allemaal aan op het landelijke beleid, waarbij zes hoofdthema's zijn te benoemen: participatie, sportverenigingen, topsport, accommodaties, sportontwikkeling, en sportevenementen. De accentverschillen in het beleid tussen de gemeenten bleken vaak strategische keuzes te zijn en niet per definitie iets te zeggen over de aandacht die deze thema's in de uitvoering kregen. De vergelijking van het sportbeleid levert hiermee maar beperkt aanknopingspunten om verschillen in sportdeelname te verklaren. Een aanknopingspunt dat is gevonden is dat de lage sportdeelname in Almere in vergelijking met de andere gemeenten mogelijk verklaard kan worden door de lagere uitgaven aan sport in vergelijking met de andere gemeenten. De bouw van woningen is in Almere voorafgegaan aan de bouw van sportvoorzieningen, waardoor een tekort aan sportaccommodaties is ontstaan. Dit heeft wellicht haar weerslag op de sportdeelname in deze gemeente. Rotterdam heeft in vergelijking met de andere gemeenten een sterkere focus op topsportbeleid en minder op sportstimuleringsbeleid. Dit kan deels een verklaring bieden voor de relatief geringe sportdeelname in deze gemeente. Al dient gezegd dat het verschil van Rotterdam met andere gemeenten na correctie op opleidingsniveau voor een groot deel was weggenomen.

Wellicht moeten wij voor een analyse van de invloed van het beleid een veel langere periode als uitgangspunt nemen, bijvoorbeeld 30 jaar. Veel accommodaties zijn immers al lange tijd geleden gebouwd. Mogelijk is rond een specifieke sport een cultuur ontstaan in een stad, bijvoorbeeld ook omdat een sport het in de landelijke competitie goed doet. Zo is in Eindhoven een relatief hoge deelname aan zwemmen geconstateerd. Dit is mogelijk te relateren aan de prestaties van Pieter van den Hoogenband en Inge Dekker. Den Haag heeft relatief veel tennissers, wat aansluit op de bestaande tennistraditie in Den Haag.

Niet alles is te verklaren of te corrigeren

Ook bij een uitgebreider beleidsonderzoek blijven verschillen in sportdeelname over die niet te verklaren zijn. Deels is dit het gevolg van onvoldoende zicht op invloeden van verschillen tussen onderzoeken. Eén van de andere verschillen tussen de onderzoeken die tot verschillen in uitkomsten kan leiden is de veldwerkperiode. Hoewel de vraagstelling ingaat op sporten die in de afgelopen 12 maanden zijn gedaan, is het aannemelijk dat recent gebezigde sporten eerder zijn te onthouden. Zo kan in de herfst een wintersportvakantie vergeten zijn, ten faveure van sporten van de zomer zoals midgetgolf, jeu de boules en badminton. Het is echter niet mogelijk om hiervoor te corrigeren omdat er te weinig RSO-onderzoeken zijn om dit effect enigszins te controleren en er ook geen onderzoek is uitgevoerd om dit specifieke aspect te bestuderen. Het laatste zou (in enige mate) te onderzoeken zijn door bijvoorbeeld in het voorjaar een groep mensen te ondervragen en dezelfde mensen weer een half jaar later.

Een ander verschil dat niet te verklaren valt of waarvoor niet te corrigeren valt is de aantrekkingskracht van gemeenten op bepaalde type mensen. Hierdoor kunnen verschillen blijven bestaan, ongeacht een correctie op bevolkingssamenstelling. Zo zou het kunnen dat een sportliefhebber speciaal een stad uitkiest vanwege beeldbepalende sportfaciliteiten, een strandliefhebber in Den Haag gaat wonen en cultuurminnaars eerder naar Amsterdam trekken. Deze aantrekkingskracht kan gevolgen hebben voor de sportdeelname. Te denken valt hierbij ook aan de aantrekkingskracht van steden op studenten, die overwegend een vrij hoge sportdeelname kennen. Hiermee willen we maar aangeven dat een weging veel verschillen in bevolkingssamenstelling tussen gemeenten weg kan nemen, maar dat gemeenten niet het idee moeten postvatten dat hiermee alle verschillen zijn weg te nemen.

Hoe verder?

Dit onderzoek heeft drie kernpunten voor de toekomst aan het licht gebracht, te weten gecoördineerd onderzoek, aandacht voor sportbeleid en de doorontwikkeling van de RSO. Hieronder lichten we deze kernpunten voor de toekomst nader toe.

Allereerst kijken we naar het gecoördineerd onderzoek. Dit onderzoek heeft de resultaten van de gemeentelijke sportdeelname onderzoeken beter vergelijkbaar gemaakt. Maar de vergelijkbaarheid van deze resultaten is pas optimaal als de gemeenten de onderzoeken op exact dezelfde wijze uitvoeren. Dit betreft dan een gelijke vragenlijst, veldwerkmethode, steekproeftrekking en eenzelfde moment in de tijd, waarbij de data op een vergelijkbare wijze wordt verwerkt. Dit kan bij een gecoördineerde uitvoering van een onderzoek. In de praktijk zal dit lastig te realiseren zijn, aangezien de gemeenten meer belang hechten aan een in de tijd vergelijkbare reeks dan aan een optimale vergelijking met andere gemeenten. De (terecht) belangrijkste vragen zijn dikwijls of de sportdeelname toe- dan wel afgenomen is in een gemeente. Om toch te komen tot vergelijkbare resultaten is aanvullend onderzoek bij gemeenten het meest voor de hand liggend. Gemeenten kunnen vasthouden aan hun eigen, van elkaar verschillend, onderzoek om de vergelijkbaarheid met de eigen resultaten uit het verleden in stand te houden. Daarnaast zou een vergelijkbaar onderzoek gehouden kunnen worden in de grote gemeenten om de verschillen in sportdeelname tussen deze gemeenten vast te stellen, waarbij de coördinatie in handen is van één organisatie. Door een dergelijk ‘dubbeljaar’ (twee gelijklopende onderzoeken per gemeente) zou daarna kunnen worden overwogen om de overstap te maken naar vergelijkbaar onderzoek. Dit ‘dubbeljaar’ maakt het mogelijk om een trendbreuk in de in de tijd vergelijkbare gemeentelijke reeks op te vangen.

Ten tweede gaan we in op meer aandacht voor sportbeleid. Het is een mooie uitdaging om dieper in te gaan op beleidsmatige verschillen tussen gemeenten en hun relatie met sportdeelname. Hiervoor is het wellicht nodig om een langere beleidsperiode in ogenschouw te nemen dan in dit onderzoek is gedaan, en daarnaast meer aandacht te hebben voor uitvoeringsnota's, accommodaties, FTE's en het tarieven- en subsidiestelsel.

Tot slot hebben we aandacht voor de doorontwikkeling van de RSO. Een belangrijke les die uit dit onderzoek getrokken kan worden is dat kleine verschillen in de vragenlijst grote gevolgen kunnen hebben voor de vergelijkbaarheid. Dit benadrukt nog maar eens het belang van het doorontwikkelen van de RSO tot een vragenlijst die uniform wordt gebruikt. Op basis van dit vergelijkend onderzoek kan vooral lering worden getrokken uit de problemen die zich voordeden bij de getrapte vraagstelling in Almere en het bepalen van het lidmaatschapcijfer van de verschillende gemeenten. Dit vraagt om een discussie voor een verkorte versie van de RSO en veranderingen in de vraagstelling naar het lidmaatschap. Daarnaast speelt ook de onderzoeksmethode een grote rol. In deze rapportage zijn we beperkt ingegaan op de invloed van de gekozen mix van onderzoeksmethoden en seizoensverschillen bij RSO onderzoek. Het verdient aanbeveling om hier in de toekomst meer onderzoek naar te doen. Zeker met de opkomst van het gebruik van een mix van methoden is inzicht in de invloed hiervan op sportdeelname cijfers gewenst.

Referenties

Rapporten en beleidsplannen van gemeenten

Gemeente Almere (2004). Blijvend in beweging. Beleidsplan sport 2002-2005

Gemeente Utrecht (2002). Betere tijden. Beleidsplan Sport 2002-2006 gemeente Utrecht

Gemeente Amsterdam (2003). Resultaat door samenspel. Gemeentelijk nota Sportstimulering 2003-2010

Gemeente Den Haag (2000). Beweegredenen. Haagse sportnota (2000-2005)

Gemeente Rotterdam (2003). Tienpuntenplan Rotterdam Sportstad

Gemeente Eindhoven (2003). Sport en Recreatie 2003-2007. Visie op ontwikkelingen ten aanzien van sport en recreatie in Eindhoven

Trendview (2006). Onderzoek Sportdeelname gemeente Almere 2006

Gemeente Utrecht (2009). Factsheet sportpeiling 2008. Utrechters sporten veel

Gemeente Amsterdam (2007). Sportmonitor 2006. Inzicht in het sportgedrag van Amsterdammers in 2006

Gemeente Den Haag (2008).Trendrapport Haagse Sportdeelname 2001-2003-2006

COS Rotterdam (2008). Rotterdammers in hun vrije tijd 2007

Gemeente Eindhoven (2008). Sportparticipatie in Eindhoven. De ontwikkelingen van 2000 tot 2008.

Literatuur

Breedveld, K. & Tiessen-Raaphorst, A. (2009). *Sporten gemeten*. Den Haag: SCP.

Breedveld, K., Kamphuis, C. & Tiessen-Raaphorst, A. (2008). *Rapportage sport 2008*. Den Haag: SCP/Mulier Instituut.

Elling A. & Knoppers A. (2005). Sport, Gender and Ethnicity: Practises of Symbolic Inclusion/Exclusion. In: *Journal of Youth and Adolescence*, 34/3, 257-268

Hoekman, R. & Wisse, E. m.m.v. Romijn, D. (2009). *Zwemmen in Houten*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Hoekman, R. (2009a). *Sport in Den Haag: Sociaal bepaald en gelaagd*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Hoekman, R. (2009b). Telefoon of toetsenbord; over de effecten van terugvraagperioden en wijze van bevraging in het OBiN-onderzoek. In: Breedveld, K. & Tiessen-Raaphorst, A. (red.) *Sporten gemeten*. Den Haag: SCP.

Van den Dool, R., Elling, A. & Hoekman, R. (2009). *SportersMonitor 2008. Een beschrijving van actuele sportissues*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut

Kamphuis, C. & Dool, R. van den (2008). Sportdeelname. In: Breedveld, K., Kamphuis, C. & Tiessen-Raaphorst, A. (red.). *Rapportage sport 2008*. Den Haag: SCP/Mulier Instituut.

Stoop, I. (2005). *The hunt for the last respondent. Nonresponse in sample surveys*. Den Haag: SCP.

Kappelhof, J. (2009). Het meten van vragenlijsteffecten bij AVO-sportvragenblok; de invloed van vertekende effecten bij het vaststellen van een vragenlijsteffect. In: Breedveld, K. & Tiessen-Raaphorst, A. (red.). *Sporten gemeten*. Den Haag: SCP.

Tiessen-Raaphorst, A. (2009). Old school versus new school; een analyse van de verschillen tussen de AVO- en de RSO-bevraging over sport. In: Breedveld, K. & Tiessen-Raaphorst, A. (red.). *Sporten gemeten*. Den Haag: SCP.

Bijlage 1: Overzicht verschillen tussen onderzoeken

Tabel 1 somt de belangrijkste verschillen van de onderzoeken op. Met name de detailvragen zijn minder goed vergelijkbaar (zoals de locatie van sporten maar ook het verband). Dit komt deels doordat voor een verschillend aantal sporten naar het verband is gevraagd. Als een gemeente voor maximaal drie sporten naar de lidmaatschap van een sportclub heeft gevraagd, dan zal het lidmaatschapspercentage eerder hoger zijn in vergelijking met een gemeente die voor één sport doorvraagt of men voor deze sport lid van een vereniging is.

De tweede tabel richt zich op de verschillen tussen de vaststelling van de sportdeelname en de vaststelling van de sportfrequentie die de respondenten opgeven. Het uitgangspunt is dat niet-sporters de sportfrequentie nul hebben. Doordat de vaststelling van de sporter op een andere vraag is gebaseerd dan de frequentievraag zijn er discrepanties. Deze zijn in de tabel weergegeven. Het betreft overigens de verschillen nadat voor Rotterdam en Amsterdam een aantal bewerkingen is uitgevoerd om deze discrepanties te verminderen. Op basis van de frequenties is de RSO-sportdeelname bepaald, mensen die minimaal 12 keer per jaar aan sport doen.

Tabel drie geeft de reikwijdte van de toegepaste weging weer. De weegfactoren zijn ingedeeld in een aantal groepen. Hierdoor is zichtbaar in welke mate extreme factoren een rol spelen. Weegfactoren van 5 of groter komen in twee gemeenten voor maar bij minder dan een half procent van de respondenten (afgerond 0). Het totale effect van deze extremen is daardoor gering.

De vierde tabel heeft ook betrekking op de weging. Voor de weegfactoren is aangegeven wat het gemiddelde van de weging voor een bepaalde groep is (totaal per gemeente is 100). Met name niet-westersallochtonen krijgen hier en daar hoge factoren. De jongeren hebben een duidelijk hogere weging dan de ouderen. Dit betekent dat er relatief te weinig jongeren hebben gerespondeerd en relatief te veel ouderen.

Tabel 1. Vergelijking RSO-onderzoeken deelnemende gemeenten

	Den Haag 2005	Rotterdam 2007	Eindhoven 2008	Amsterdam 2006	Utrecht 2008	Almere 2005
Jaar onderzoek	2005	2007	2008	2006	2008	2005
Steekproef en methode veldwerk	Telefonisch (68%), internet (32%)	Schriftelijk, onderdeel Vrijtijds-onderzoek (VTO)	Digipanel (40%), Steekproef: internet (23%), schriftelijk (37%)	Telefonisch (38%), face-to-face (24%), online (4%)	Telefonisch (waste nummers)	Digipanel (41%), schriftelijk (41%), internet (18%)
Steekproef	Evenredig	Disproportioneel naar wijk	Evenredig	Evenredig	Disproportioneel naar wijk	Evenredig
Netto aantal in databestand	6.275	7.339	4.004	2.519	1.645	1.341
Leeftijd selectie	4 tot 70	13 tot 100	4 tot 12 en 15 tot 84	6 tot 88	18 tot 93	14 tot 93
Netto aantal 18-70	2.963	6.018	1.789	1.111	1.421	1.248
Vragenlijst	RSO	RSO	RSO	Andere volgende vragen	RSO	Selectievraag sportdeelname
Vaststelling-sporter	Redelijk consistent, kleine verschillen	Toonblad sporten is uitgangspunt voor frequentie niet-sporters RSO-vraag	Redelijk consistent, kleine verschillen	Toonblad sporten uitgangspunt voor frequentie niet-sporters RSO-vraag	Consistent	Consistent
Sportcode/lijst	Standaard	Standaard	Standaard	Standaard	Standaard + eigen codes	Standaard
Sportfrequentie (RSO)	Compleet	Compleet	Compleet	Bepaald met frequenties top3-sporten	Compleet	Compleet
Sporten met detailvragen	3	3	3	3	1	Geen, niet vast te stellen
Vraag 'Ziet zich zelf als sporter'	Andere categorieën	Compleet	Compleet	Alleen aan sporters voorgelegd	Niet opgenomen	Compleet
Etniciteit	Herleidbaar	Herleidbaar	Herleidbaar	Herleidbaar	Herleidbaar	Deel geschat via andere variabele
Frequentie	Top3-sporten	Top3-sporten	Top3-sporten	Top3, eigen indeling	Eigen indeling frequentie	Top2-sporten
Verband *	Top3-sporten	Top3-sporten, hercoderen	Top3-sporten, deel sample kreeg vraag niet (Digipanel)	Top1-sport, hercoderen	Top1-sport	Top2-sporten, hercoderen
Locatie *	Top3-sporten	Top3-sporten, samenvoegen, niet in/buiten gemeente kreeg vraag niet (Digipanel) opgave ontbreekt	Top3-sporten, deel sample kreeg vraag niet (Digipanel)	Niet opgenomen	Top1-sport, samenvoegen / hercoderen	Top2-sporten, samenvoegen, hercoderen. In/buiten gemeente anders bepaald

Tabel 2. Verschillen naar manier van bepalen sportdeelname, 18 tot 70 jaar Gewogen (Algemeen)

		Almere	Utrecht	Amsterdam	Den Haag	Rotterdam	Eindhoven
		%	%	%	%	%	%
Afgelopen 12 maanden aan sport gedaan	nee	35	22	28	33	32	22
	ja	65	78	72	67	68	78
Sportfrequentie per jaar (RSO)	Geen	36	22	27	33	32	22
	1 tot 11	4	6	3	6	9	7
	12 tot 59	24	31	21	23	26	28
	60 tot 119	17	23	20	22	18	24
	120 keer of meer	19	19	29	17	15	18
Verschil, sportfrequentie=0 en niet-sporter		-0,7	-0,3	0,5	0,4	0,4	-0,3

Tabel 3. Verdeling weegfactoren, 18 tot 70 jaar (ongewogen)

	Totaal	Almere	Utrecht	Amsterdam	Den Haag	Rotterdam	Eindhoven
tot ,5	7		13			14	
,5-1	53	75	49	77	47	42	74
1-1,5	29	12	25	19	51	28	18
1,5-2,5	9	8	8	2	1	15	7
2,5-5	2	5	5	2		1	2
5 of hoger	0				0	0	
	100	100	100	100	100	100	100

Tabel 4. Gemiddelde weegfactoren, 18 tot 70 jaar (100=gemiddeld) naar geslacht, leeftijd en etniciteit (weegvariabelen), ongewogen

		Totaal	Almere	Utrecht	Amsterdam	Den Haag	Rotterdam	Eindhoven
Leeftijd								
	18-30	138	173	157	108	134	133	150
	31-55	96	96	83	102	92	99	97
	56-70	77	65	81	84	89	74	72
Geslacht								
	Man	107	101	84	105	112	115	102
	Vrouw	94	99	123	95	90	89	98
Etniciteit								
	Autochtoon	88	79	102	95	91	83	90
	Westerse allochtoon	130	272	93	254	134	117	117
	Niet-westerse allochtoon	125	197	99	83	107	140	189

Bijlage 2: Vragenlijst RSO

De volgende versie van de vragenlijst is gehanteerd voor de SportersMonitor 2008.

De volgende vragen gaan over sportbeoefening. Het gaat om activiteiten die u in de afgelopen twaalf maanden heeft verricht volgens gebruiken of regels uit de sportwereld. U moet dus denken aan bijvoorbeeld badminton, fitness, toerfietsen en schaken, maar niet aan tuinieren, puzzelen of fietsen naar de bakker. Sporten die u tijdens de vakanties heeft beoefend, tellen wel mee; sporten tijdens lessen lichamelijke opvoeding op school niet.

1. Welke sport of sporten heeft u in de afgelopen twaalf maanden beoefend?

1	aerobics/steps/spinning (groepslessen op muziek)	27	roeien
2	atletiek	28	Schaatsen
3	badminton	29	schaken
4	basketbal	30	schietsport
5	biljart/poolbiljart/snooker	31	skeelers/skaten
6	bowling	32	skiën/langlaufen/snowboarden
7	Bridge	33	squash
8	dammen	34	tafeltennis
9	danssport	35	tennis
10	darts	36	vecht- en verdedigingssporten (excl. judo)
11	duiksport	37	voetbal
12	fitness [cardio/kracht]	38	volleybal
13	golf	39	wandelsport
14	gymnastiek/turnen	40	waterpolo
15	handbal	41	wielrennen/toerfietsen
16	hardlopen/joggen/trimmen	42	zeilen/surfen
17	hockey	43	zwemsport (excl. waterpolo)
18	honkbal/softbal	44	andere sport, namelijk:
19	jeu de boules	45	Geen sport → <i>Ga door met blok D</i>
20	judo		
21	Kano		
22	(berg)klimsport [indoor/outdoor]		
23	korfbal		
24	midgetgolf		
25	motorsport		
26	paardensport		

2. Hoeveel keer heeft u in de afgelopen twaalf maanden in totaal gesport?

Indien u het niet precies weet, geeft u dan een zo nauwkeurig mogelijke schatting.

..... keer

3. Hieronder staan de sporten die u de afgelopen 12 maanden heeft beoefend. Welke drie sporten heeft u in de afgelopen twaalf maanden het meest beoefend.

Vul drie sporten in, laat de bij vraag 1 aangekruiste antwoorden zien.

vraag 4-7 voor maximaal drie sporten (de sportnamen in antwoorden teruglaten komen).

4. Hoeveel keer heeft u de volgende <...indien 2 of meer: sporten; indien 1: sport..> in de afgelopen twaalf maanden beoefend?

..... keer

5. Beoefende u de volgende <...indien 2 of meer: **sporten; indien 1: **sport..> in de afgelopen twaalf maanden... Meer antwoorden mogelijk.****

- als lid van een sportvereniging
- als rechtstreeks lid van een sportbond
- als abonnee/lid/cursist van een fitnesscentrum of andere commerciële sportaanbieder via school (naschoolse sport)
- in het kader van bedrijfssport
- via het sociaal-cultureel werk, sportbuurtwerk of welzijnswerk
- tijdens een georganiseerde sportvakantie
- als deelnemer aan een georganiseerd sportevenement
- in groepsverband, georganiseerd door uzelf, familie, vrienden en/of kennissen
- alleen, ongeorganiseerd
- Bij een zorginstelling
- anders, namelijk

6. Heeft u voor de volgende <...indien 2 of meer: **sporten; indien 1: **sport..> in de afgelopen twaalf maanden deelgenomen aan... Meer antwoorden mogelijk.****

- lessen/cursussen
- trainingen
- competitie
- toernooien/sportevenementen
- geen van bovenstaande

7. Waar heeft u de volgende <...indien 2 of meer: **sporten; indien 1: **sport..> in de afgelopen twaalf maanden beoefend? En was dit binnen uw eigen gemeente en/of elders?** Meer antwoorden mogelijk.**

	Eigen gemeente	elders
Officiële <u>binnensport</u>accommodatie	☐	☐
zoals sporthal, gymnastieklokaal, fitnesscentrum/sportschool, overdekt of combi-zwembad, ijshal/ijsbaan (binnen), tennisbaan (binnen), klimhal, karthal etc.		
Officiële <u>buitensport</u>accommodatie	☐	☐
zoals voetbalveld, hockeyveld, tennisbaan (buiten), openluchtwzembad, ijsbaan (buiten/halfoverdekt), manege, golfbaan etc.		
Niet officiële sportaccommodatie	☐	☐
Zoals buurthuis, wijkcentrum, café		
Sportvoorziening in de openbare ruimte	☐	☐
zoals halfpipe, basketbalpleintje, trapveldje/voetbalkooi (met goals) etc.		
Andersoortige voorziening	☐	☐
zoals park, bos, bergen, strand, meer, openbare weg, huis/tuin etc.		

8. Ziet u zichzelf als sporter?

- nee, in het geheel niet
- nee, nauwelijks
- enigszins
- ja, tamelijk
- ja, zonder meer